Innovative Academy
Research Support Center

1(01)

ZAMONAVIY DUNYODA INNOVATSION TADQIQOTLAR: NAZARIYA VA AMALIYOT

RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

OpenAIRE

zenodo

INTERNET ARCHIVE

OPEN ACCESS

innacademy.uz

«INNOVATIVE ACADEMY» ILMIY TADQIQOTLARNI QO'LLAB-QUVVATLASH MARKAZI

« ZAMONAVIY DUNYODA INNOVATSION TADQIQOTLAR: NAZARIYA VA AMALIYOT » NOMLI № 01-SONLI ILMIY, MASOFAVIY, ONLAYN KONFERENSIYASI

ILMIY-ONLAYN KONFERENSIYA TO'PLAMI
СБОРНИК НАУЧНЫХ-ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЙ
SCIENTIFIC-ONLINE CONFERENCE COLLECTION

https://doi.org/10.5281/zenodo.5256192

OpenAIRE

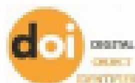

OPEN ACCESS zenodo INTERNET ARCHIVE

innacademy.uz

«ZAMONAVIY DUNYODA INNOVATSION TADQIQOTLAR: NAZARIYA VA AMALIYOT» NOMLI № 01-SONLI ILMIY, MASOFAVIY, ONLAYN KONFERENSIYASI

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTINING 2020 YIL 2-MART KUNGI «ILM, MA'RIFAT VA RAQAMLI IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH YILI»DA AMALGA OSHIRISHGA OID DAVLAT DASTURI TO‘G‘RISIDA»GI FARMONIDA KO‘ZDA TUTILGAN VAZIFALARNI IJROSINI TA'MINLASH MAQSADIDA «INNOVATIVE ACADEMY RSC» MCHJ TOMONIDAN TA'SIS ETILGAN «EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH (EJAR)» ILMIY-USLUBIY JURNALINING (O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTI ADMINISTRATSIYASI HUZURIDAGI AXBOROT VA OMMAVIY KOMMUNIKASIYALARNI RIVOJLANTIRISH AGENTLIGINING 1415-SONLI GUVOHNOMA HAMDA ISSN 2181-2020, WWW.INNACADEMY.UZ VEB SAYTI) «ZAMONAVIY DUNYODA INNOVATSION TADQIQOTLAR: NAZARIYA VA AMALIYOT» NOMLI ILMIY, MASOFAVIY, ONLAYN KONFERENSIYASI E’LON QILINADI.

KONFERENSIYA TO’PLAMI ZENODO, OPEN AIRE, OPEN ACCESS VA INTERNET ARCHIVE BAZALARIDA INDEKSLANADI. KONFERENSIYA TO’PLAMIGA DOI RAQAMI BERILADI. KONFERENSIYA TO’PLAMIGA QUYIDAGI YO‘NALISHLAR BO‘YICHA MAQOLALAR QABUL QILADI:

1. **ANIQ FANLAR**
2. **TABIIY FANLAR**
3. **TEXNIKA FANLARI**
4. **PEDAGOGIKA FANLARI**
5. **IJTIMOIY-GUMANITAR FANLAR**
6. **TIBBIYOT FANLARI**
7. **IQTISOD FANLARI**

ESLATMA! KONFERENSIYA MATERIALLARI TO‘PLAMIGA KIRITILGAN MAQOLALARDAGI RAQAMLAR, MA’LUMOTLAR HAQQONIYLIGIGA VA KELTIRILGAN IQTIBOSLAR TO‘G‘RILIGIGA MUALLIFLAR SHAXSAN JAVOBGARDIRLAR.

MUNDARIJA

МАФКУРАВИЙ ПРОФИЛАКТИКА ВА УНИНГ ҒОЯВИЙ-МАФКУРАВИЙ ЖАРАЁНЛАР ТИЗИМИДА ТУТГАН ЎРНИ

Хўжанова Тамара Джураевна
Денов тадбиркорлик ва педагогика институти ўқитувчиси
sapayev-2017@mail.ru

Аннотация: Ушбу мақолада мафкуравий профилактика ва унинг ғоявий-мафкуравий жараёнлар тизимида тутган ўрни ва инсон дунёқараши билан алоқадорлиги масалалари назарий-методологик жиҳатдан кўриб чиқилган. Шунингдек, соҳа мутахассисларини бу бўйича ёндашувлари таҳлил қилинган. Шунингдек, хулоса қисмида муаллифнинг мавзуга доир фикр-мулоҳазалари келтирилади.

Калит сўзлар: мафкуравий профилактика,ғоявий-мафкуравий жараёнлар, мафкуралардан ҳимоя, ислоҳотлар, таҳликали жараён, миллий тикланишб, аҳоли, тафаккур, тараққиёт, ислоҳот, ижтимоий ҳаёт соҳалари.

КИРИШ

Инсониятнинг тарихий тараққиёти шу нарсани кўрсатадики, жамиятдаги ҳар бир аҳоли қатлами ўз мақсад ва муддаоларини ифода этувчи мафкуравий тизимини яратгач, бошқаларни ҳам шунинг таъсирига тортишга, ўз маслакдошлари сафини кенгайтиришга ҳаракат қилиб келган ва у ҳозир ҳам давом этмоқда. Бунда ушбу йўналишдаги маънавий-маърифий фаолият ва таълим-тарбия жараёни муҳим аҳамиятга эга.

Ғоялар жамиятда ҳақчил бўлиб, кўпчиликнинг эҳтиёжларига жавоб берса, мамлакатдаги барча соҳаларда таълим-тарбия масаласига катта эътибор қаратилса, тарбиячи ўқитувчилар фаол ва ватанпарвар бўлса, тарбиядан кўзланган мақсад мукаммал бўлади. Шунда ўсиб келаётган ёш авлод ўз мақсадини англаб етиши ва ўз мафкурасини шакллантириб боришида ҳар бир ёш ўз мақсадларини қалби-онги ва шуурига муттасил сингдиришни долзарб вазифага айлантиради. Мана шундагина жамиятнинг, айниқса, баркамол авлоднинг мафкуравий иммун тизими тўлақонли аҳамият касб этади.

“Халқ билан мулоқот ва инсон манфаатлари йили”[1] давлат дастурда ёшларни маънавий етук ва руҳий жиҳатдан соғлом қилиб тарбиялаш масаласига жиддий этибор қаратилган.

Унда, шунингдек, таълимнинг барча шаклларини бугунги кун замон талаблари асосида такомиллаштириш масаласи ўта долзарб ва кечиктириб бўлмайдиган муҳум вазифадир.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Бугунги кун ёшлари таълим-тарбияси тўғрисида фикр юрутганда “Абдурауф Фитрат бобомизнинг мана бу фикрларига ҳар биримиз, айниқса, энди ҳаётга кириб келаётган ўғил-қизларимиз амал қилишларини жуда-жуда истардим: Халқнинг аниқ мақсад сари ҳаракат қилиши, давлатманд бўлиши, бахтли бўлиб, иззат-ҳурмат топиши, жаҳонгир бўлиши ёки заиф бўлиб хорликка тушиши, бахтсизлик юкини тортиши, эътибордан қолиб, ўзгаларга тобе ва қул, асир бўлиши уларнинг ота-оналаридан болаликда олган тарбияларига боғлиқ.

Қаранг, қандай бебаҳо, олтинга тенг сўзлар!

Бугунги кунда ён-атрофимизда диний экстремизм, терроризм, гиёҳвандлик, одам савдоси, ноқонуний миграция, “оммавий маданият” деган турли бало-қазоларнинг хавфи тобора кучайиб бораётганини ҳисобга оладиган бўлсак, бу сўзларнинг чуқур маъноси ва аҳамияти янада яққол аён бўлади.

Ҳақиқатан ҳам, ҳозирги вақтда ёшлар тарбияси биз учун ўз долзарблиги ва аҳамиятини ҳеч қачон йўқотмайдиган масала бўлиб қолмоқда”[2[, деб таъкидлайди президентимиз: Шу маънода, ғоявий профилактиканинг ёш авлодни ғоявий ҳимоялашдаги асосий вазифаларга жисмонан соғлом, маънавий етук ёшларни тарбиялашга бўлган интилишлар инсоният цивилизациясининг маъно-мазмунини ташкил қилади. Инсоният жамияти тарихига назар ташласак, ҳар қандай жамиятда комилликнинг энг асосий кўрсаткичи инсоннинг эзгуликка, ижтимоий бахт-саодатга, гуманистик ғояларга муносабатида ҳамда уларга асосланган амалий фаолиятида намоён бўлади. Яъни жамиятнинг умумий ривожига, инсоният цивилизациясига ижобий таъсир кўрсатувчи комиллик мезони инсонни, шахсни баркамол қилиш орқали жамиятни бахтли, саодатли қилишдан иборат бўлиб келган.

НАТИЖА

Маълумки, профилактика тушунчасини табиий фанларда, айниқса, тиббиётда кўпроқ қўлланишига ўрганиб қолганмиз. У мазкур соҳада касалликнинг олдини олиш ва даволаш жараёнининг таркибий қисми сифатида тушунилади. “Ғоялар фалсафаси нуқтаи назаридан мафкуравий профилактика ижтимоий институтлар томонидан амалга ошириладиган турли шакллардаги ғоявий-тарбиявий, маънавий-маърифий ишлар мажмуи бўлиб, бутун ғоявий тарбия тизимини қамраб оладиган фаолиятни ифодалаш учун қўлланадиган тушунчадир. Мафкуравий профилактика ғоявий бўшлиқни тугатиш, мафкуравий парокандаликнинг олдини олиш ёки бирор-бир ҳудуд, қатлам, гуруҳни ёт ва зарарли ғоялар таъсиридан халос қилиш мақсадида амалга оширилади. Бунда ғоявий таъсирнинг хилма-хил усул ва йўлларидан фойдаланиб, турли воситалар қўлланади”[3]. Ғоявий, ва мафкуравий тарғибот ва ташқивот ишлар ёш авлодни ғоявий ҳимоялаш жараёнлари хар доим мукаммалик билан вазифаларни тўғри олиб бориш самарали натижага эришиш мумкин. Жамият ҳаётини турли соҳаларида ёшлар орасида мафкуравий иммунитет хосил қилиш ва шу хусусида шаклланган ҳамда ривожланган мафкуравий профилактиканинг ўзбек халқи ёшларини ҳимоялашда ўта муҳим. Шу боисдан бузғунчи ва ғаразли ғояларнинг мамлакатимизга кириб келишини ҳар томонлама олдини олишга таянади.

“...биз дунёдаги ҳозирги мураккаб ва кескин шароитни ҳар томонлама ҳисобга олган ҳолда, ўзимизнинг биринчи даражали вазифаларимизни биргаликда белгилаб олишимиз даркор.

Бугун биз халқимизни ишонтириб, баланд овоз билан айтишимиз зарурки, буюк устозимизнинг сиёсий мероси, яъни, у киши белгилаб берган тараққиётимизнинг асосий тамойиллари, устувор йўналишлар, мақсад ва вазифаларни сўзсиз ва тўлиқ амалга ошириш биз учун ҳам қарз, ҳам фарздир.

Биринчидан, биз ҳар доим Ислом Абдуғаниевич Каримовнинг чуқур маъноли ўгитларини, айниқса, “Бизга тинчлик ва омонлик керак!”, – деган сўзларини ҳеч қачон эсдан чиқармаслигимиз лозим.

Турли хавф-хатарлар кучайиб бораётган бугунги таҳликали вазиятда бебаҳо бойлигимиз бўлган тинчлик ва осойишталикни кўз қорачиғидек сақлашимиз, юртимиздаги миллатлар ва динлараро ҳамжиҳатлик, ўзаро ҳурмат ва меҳр-оқибат муҳитини янада мустаҳкамлашимиз керак”[4], деб таъкидлайди Шавкат Мирзиёев.

МУҲОКАМА

“Иммунитет” сўзи тиббий тушунча бўлиб, у организмнинг доимий ички муайянлигини сақлашга, турли ташқи таъсирлардан, инфекциялардан ҳимоя қилишга қодир бўлган реакциялар мажмуини ифодалайди. Соддароқ қилиб айтганда, иммунитет – организмнинг ўз-ўзини турли касалликлардан ҳимоя қила олиш қобилияти. Мафкуравий иммунитетнинг ўзига хос хусусиятлари сифатида қуйидагиларни айтиш мумкин. Биринчидан, инсоннинг умумий иммунитети, ижтимоий жараёнларнинг маҳсули бўлиб, муайян маънавий-маърифий тадбирлар асосида шаклланиб боради. Иккинчидан, у ҳар бир даврнинг хусусиятларига, муайян авлод яшаётган замон ва жамиятнинг тараққиёт қонунларига боғлиқ бўлади. Учинчидан, жамиятда мустаҳкам ғоявий иммунитет тизими шакллангандагина, шу жамиятнинг мафкуравий дахлсизлиги ва барқарорлиги таъминланади”[5].

Мафкуравий иммунитет тизимининг асосий ва биринчи элементи билимдир. Аммо билимнинг ҳам турлари кўп. Улар ўз моҳиятига кўра, Ватан ва халқ мақсадлари билан мукаммал боғлиқ бўлади.

Ёш авлод қалби ва онгини эгаллашга бўлган ҳаракатлар тўхтамас экан, жамият муайян соғлом мафкурага эҳтиёж сезиб яшайди. Жамият тараққиётига салбий таъсир кўрсатадиган, одатда, унинг таназзули, ҳалокатига сабаб бўладиган фашизм, коммунизм, диний-экстремизм каби носоғлом мафкура шаклларидан фарқли ўлароқ, соғлом мафкура инсоният тараққиётини тезлаштиради, халқ фаровонлиги, Ватан равнақига имкон яратади.

ХУЛОСА

Мафкуравий иммунитетни фуқаролар онгига сингдириш, авваламбор, оиладан бошланади. Ватанга муҳаббат тушунчаларнинг ўқ илдизи аввало оилада, ундаги тарбия воситалари билан, сўнгра, аждодларимиз ўгити, Шарқона меҳр-оқибат орқали амалга ошади. Бу тушунчаларни ёшлар қалби ҳамда онгига сингдиришда таълим ва тарбиянинг турли шакллари ҳам муҳим аҳамият касб этади.

Мулоҳазаларимиздан хулоса ясайдиган бўлсак:

Биринчидан, мафкуравий иммун тизими мустаҳкам бўлган инсонгина ҳозирги кунда ўзининг жирканч ниятларини амалга ошириш мақсадида турли хил йўллар билан кириб келаётган, ёшларимизнинг қалби ва онгини қандайдир зарарли ва бузғунчи ғоялар билан эгаллашга ҳаракат қилаётган ёвузларга қарши ҳам кураша олади, ҳам ўз юртини ҳимоя қилади.

Иккинчидан, мазкур вазифа билан боғлиқ мафкуравий иммунитетни камол топтириш кўпгина ижтимоий-иқтисодий ва миллий-мафкуравий тарбия омиллари билан боғлиқ. Бу катта меҳнат талаб қилувчи мураккаб жараён бўлиб, барча касбдаги кишиларда, хусусан, ёшларда Ватанга садоқат, Юрт тинчлиги ва Халқ фаровонлиги ғояларини амалга ошириш йўлидаги фидойилик каби фазилатларни камол топтиришдир.

Учинчидан, мафкуравий иммунитетни мустаҳкамлашга қаратилган ғоявий тарбиянинг асосий мақсадларидан бири аҳолининг турли қатламлари учун умумий тамойилларга эга бўлган фуқаролик масъулияти ва инсонийлик бурчи билан боғлиқ тушунчаларни шакллантиришдан иборат. Бу тушунчалар қадим замонлардан буён маълум. Аммо улар деярли ҳамма вақт кишининг миллий, синфий, ирқий, диний, ҳудудий ҳолатларига қараб, турли чекинишлар ёки имтиёзлар билан боғлиқ бўлган.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

Мирзиёев Ш.М. "Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови". Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 24 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузасидан // "Халқ сўзи", 2016 йил 8 декабрь.

Мирзиёев Ш.М. "Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови". Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 24 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузасидан // "Халқ сўзи", 2016 йил 8 декабрь.

Назаров Қ. Ғоялар фалсафаси. – Тошкент: Академия, 2011. – Б. 28.

Мирзиёев Ш.М. Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги нутқ. // "Халқ сўзи", 2016 йил 9 сентябрь.

Назаров Қ. Ғоялар фалсафаси (тажрибавий қўлланма). – Т.: "Академия", 2011.– 213–214 бетлар.

INNOVATSION MUHIT SHAROITIDA KORXONALAR RAQOBATDOSHLIGINI OSHIRISHNING AFZALLIGI

Sherzodova Diyora Sherzod qizi
Samarqand Davlat arxitektura-qurilish instituti talabasi

So‘nggi yillarda respublika iqtisodiyoti tarmoqlari va ijtimoiy sohani innovatsion rivojlantirish, ilm-fan va ilmiy faoliyatni har tomonlama qo‘llab-quvvatlash va natijadorligini oshirish bo‘yicha aniq maqsadga yo‘naltirilgan chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Hozirgi kunda, ishlab chiqarish korxonalarini modernizatsiya qilish, barcha resurslardan tejamli foydalanish va buning natijasida ichki hamda tashqi bozorda raqobatbardosh, innovatsion, yuqori texnologiyaga asoslangan, eksportga yo’naltirilgan va import o’rnini bosadigan mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish talab etilmoqda. Ayniqsa, real sektor korxonalari ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, raqobatbardoshligini ta’minlashda innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanish to’g’risida fikr yuritar ekanmiz, avvalambor, innovatsion faoliyat mohiyatiga to’xtalib o’tsak.

O’tgan asrning o’rtalarida tobora rivoj topgan ilmiy-texnik revolyutsiya, ishlab chiqarishning texnologik o’zgarishlari o’sha davrning barcha mulkdorlar, tadbirkorlar hamda iqtisodchilar diqqat markazida bo’ldi. Bu kabi o’zgarishlar ilmiy tilda – innovatsiya atamasi bilan ifodalana boshlandi. Bugungi zamonamizda – innovatsiya tushunchasi biron bir turdagi faoliyatni tarkibiy jihatdan yangilash, tubdan o’zgartirish, xo’jalik faoliyati subyektlari tomonidan ilmiy-texnik tashkiliy, boshqaruv va boshqa yangiliklarning yaratilishi tarqalishi hamda joriy etilishini anglatmoqda.

Jahon amaliyotida “innovatsiya” atamasi bozorga tadbiq etilgan yangi yoki takomillashtirilgan mahsulot yoki amaliy faoliyatda foydalanilayotgan ilg’or texnologik jarayon yoki insonlar turmush sharoitini yaxshilash maqsadida yaratilgan innovatsion faoliyatning yakuniy natijasi sifatida belgilanadi. U hayotga tadbiq etilganidan keyin barcha ega bo’lib ayirboshlash natijasida jamiyat a’zolariga ijtimoiy-iqtisodiy yoki ma’naviy naf keltiruvchi tovarlarga – innovatsiya deyiladi.

Fikrimizcha, hozirgi zamon raqobat muhitida faoliyat yuritayotgan ilg’or tadbirkor faqatgina innovatsiyalar, yangiliklar yordamida bozorda o’zining mavqeyini mustahkamlashi hamda daromadini yuqori darajasiga erishishi mumkin. Iqtisodiy sharoitlarni chuqurlashtirish sharoitida korxonalarni innovatsion texnologiyalar yordamida rivojlantirish ustuvor vazifalar qatoriga kiradi. Dunyoning aksariyat davlatlarida hukm surayotgan bozor iqtisodiyoti bozor subyektlari oldiga ilm-fan yutuqlari ya’ni innovatsion texnologiyalardan turmushimizning har bir jabhasida joriy etish va ulardan to’liq foydalanish vazifasini qo’ymoqda.

Bugungi kunda dunyoda barcha sohalarda sifatli o’sishni ta’minlovchi yangiliklarni amaliyotga dadil tadbiq etish jamiyatni va iqtisodiy rivojlanishni harakatlantiruvchi kuchga aylanganini ko’rsatmoqda. O’zini iqtisodiyotida innovatsion modellarni “aqlli” texnologiyalarni qo’llayotgan mamlakatlar eng muvaffaqiyatli va barqaror davlatlar hisoblanadi. Ularning izchil ravnaq topishi, jahon bozorlaridagi raqobatbardoshligi hududidagi tabiiy resurslarni eksport qilish va jismoniy mehnatdan foydalanishga emas, balki innovatsion g’oyalar va ishlanmalarga asoslanadi. Iqtisodiyotda amalga oshirilayotgan innovatsion faoliyat, ya’ni xo’jalik yurituvchi subyektlar tomonidan fan-texnik, tashkiliy va boshqaruv sohalariga oid hamda boshqa turdagi

yangiliklarni yaratib, ulardan foydalanish va keng yoyish iqtisodiyotni modernizatsiyalashning mazmun-mohiyatini tashkil etadi.

Innovatsion faoliyat korxonani iste'molchilar talab va ehtiyojlariga javob beradigan, korxonaning iqisodiy salohiyatini oshishini ta'minlaydigan mahsulotlarni yaratish va ishlab chiqarish yo'li bilan ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga mo'ljallanishini ko'zda tutadi. Iqtisodiyot tarkibida sanoatning rivojlanish dinamikasidagi muhim o'zgarish korxonalar va ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, texnik va texnologik yangilanish asosida sanoatda chuqur tarkibiy o'zgarishlar va diversifikatsiyaning amalga oshirilgani hisoblanadi. Bu borada iqtisodiyotda innovatsion faoliyatni rivojlantirishning quyidagi usullari mavjud:

Turli tarmoqlarda innovatsion klasterlarni rivojlantirish bo'yicha davlat tomonidan maqsadli innovatsion loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirish mexanizmlarini takomillashtirish;

Erkin iqtisodiy zonalarda hududiy biznesni rivojlantirish dasturlarini innovatsion loyihalarni amalga oshirish chora-tadbirlari bilan uyg'unlashtirish;

Innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash institutlari faoliyatini barcha darajada tarmoqlararo va ijrochi organlar bilan kelishilgan holda amalga oshirishni ta'minlash.

Iqtisodiyotni turli raqobatdosh sohalarida innovatsion mahsulotlarni ishlab chiqarishga xizmat qiluvchi innovatsion klasterlarni tashkil etish va ular faoliyatini rag'batlantirishga alohida e'tibor qaratish lozim. Ushbu yo'nalish innovatsion faoliyatni ilmiy-tadqiqot muassasalari, yirik sanoat korxonalari, moliyaviy tuzilmalar va hukumat organlari bilan klaster bo'g'inlari darajasida kooperatsiya aloqalarini o'rnatish muhim hisoblanadi.

Hozirda faoliyat ko'rsatadigan barcha korxonalarning barqaror rivojlanishida raqobat kurashiga bardosh bera olishi, doimiy mijozlarga ega bo'lishi, o'zining mavqeini saqlab qolishi, ishlab chiqarayotgan tovarlarning bozorga qarab yangi markalarini yaratishi va yuqori foyda olishi uchun marketing uslublaridan foydalanishlari zarur. Chunki bozorda iste'molchining istak va talablarini bilgan va ularga moslashgan korxonalargina muvaffaqiyatga erishadi. Zero, har bir ishlab chiqarish korxonasi respublikamiz xalq xo'jaligining bir bo'g'ini bo'lib ular faoliyatining natijalari esa mamlakatimiz iqtisodiyotiga, xalqimizning farovon turmush kechirishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE LEGAL INDUSTRY

Aliyev Azamjon Ayubjon o'g'li
Namangan Engineering Construction Institute
Student, Faculty of Information technology
azamjonaliyev7@gmail.com

Annotation: Artificial Intelligence (AI) is a method of creating computer software think wisely in the related way the intelligent humans think. Artificial intelligence is an incorporated result of machine learning information science, computer vision, evolutionary computation, data mining, and multi-agent systems.

Keywords: Artificial Intelligence, frameworks, technology, computer, information science, eDiscovery,model.

Artificial Intelligence can decrease the work time of an assignment from 3 hours to 3 minutes. The number of repetitive undertakings that should be possible away with AI and the expansion in proficiency and client administrations is unbelievable. Artificial intelligence can likewise colossally affect the lawful retail showcase by giving more prominent reach and bringing down legitimate expenses by encouraging worldwide access and cross-fringe transactions and contracts.

Artificial Intelligence and Law Statistics

Without a doubt, the legal industry is experiencing an innovative revolution. From online legal research stages to modified applications encouraging common tasks, the legal field has made some amazing progress from the convention-bound and work overwhelming legal industry. The legal business is good to go for another upheaval by the presentation of Artificial Intelligence (AI) frameworks. Indian firms have begun putting vigorously in AI frameworks. Yet, the negligible idea of Artificial

Intelligence puzzles the greater part.

As of August 2018 in a report "Law Firm in Transition 2018" by the US reporter Altman Weil that there is no question in regard to the adoption of legal technology among the firms surveyed. It also noted some important insights in the report that the firms are facing the biggest challenge today – changing management. 69% of firms expressed that they feel that the rate of change increasing.

AI trends and updates

Specialists concur that AI will keep on having a significantly more noteworthy effect on business and society in general. Its apparently boundless potential for saving both time and money (other than its cool factor) has officially settled AI as a tangible nearness just expected to venture into different zones with included capacities and scholarly learning. Although still in its earliest stages, there is by all accounts no ceasing the AI train:

Specialists anticipate machines will analyze patients by utilizing distributed information of numerous doctors rather than only one.

Self-governing self-driving vehicles will some time or another be the standard, driven by AI.

Artificial intelligence machines will go up against tasks that are excessively commonplace or hazardous, and perform works unreasonably complex for people to process.

Artificial intelligence will empower disaster response in dangerous circumstances.

Artificial intelligence will keep on mechanizing warehouse activities and distribution centres.

Client service agents will be trained to talk all the more adequately on account of machine-learning calculations.

Publishers and media organizations like CBS and USA Today will utilize AI to transform composed substance into video content with AI video creation.

Most advocates entrusted with settling on acquirement and vital decisions in regards to AI have practically no formal AI preparing or a foundation in information or computer science. That is the reason it's indispensable to distinguish informational indexes first and decide if AI is a need for your law office. It is likewise fundamental that when utilizing AI, you pick the right device for your particular task.

Current applications of AI typically fall into six broad categories

Expectation technology to produce figures of litigation results.

Record computerization to make documents based on information input.

Due diligence to reveal foundation data, utilized in legal research, contract survey and that's only the tip of the iceberg.

Legal investigation to decide patterns and examples from past case law, judge's history and win/misfortune rates.

Intellectual property for breaking down expansive IP portfolios.

Electronic charging for naturally registering billable hours utilizing AI.

Potential Applications of Artificial Intelligence in the Legal Industry

What's useful for our professional lives is that we are beginning to use Artificial Intelligence over a wide range of applications: litigation strategy, legal research, predict legal outcomes, help perform due diligence, self-help online legal services, ediscovery, dispute resolution models, review documents, and contract review and analysis.

Litigation Strategy – Every filing, motion and ruling of the case is recorded in the court dockets, it also contains information on events and outcomes in the litigation. Before the invention of artificial intelligence, the courts typically relied on the institutional or personal experience of a lawyer on a motion. But now based on more data information Artificial intelligence allows much more extensive predictions.

Freshservice – An incorporated stage that mechanizes and tracks contract between your IT support group and outsider sellers.

Legal Research – Legal Research is a way to find effective answers from the data sets. The specific answers of the genuinely well-defined questions reduce legal research in the field of law. It will help to use Artificial Intelligence to improve legal research outcome. Westlaw Answers is an illustration of this method. It can give specific answers to general, well-defined types of legal inquiries- about statutes of limitations or the explicit cause of action.

Predict Legal Outcomes – To make predictions of the legal outcomes by analyzing data on behalf of Artificial Intelligence is more genuine as compared to human beings. The answers to the questions of the clients relating to the predictions, such as, 'can I win the case if I go to the court for trial?' Shall be given by the lawyers with the help of Artificial Intelligence that has accessed the information of the trial by many years.

Help perform due diligence – At the world level in the law offices, the legal help experts are kept busy handling due diligence to uncover background data on behalf of their clients.

Artificial Intelligence instruments can help these legal help experts to conduct their due diligence more proficiently and with more exactness since this work is regularly tedious for humans.

Self-help online legal services – There are some specific legal questions repeat again and again. The automated systems help online services to the client to deliver answers paired with adequately well-defined data sources. The system responds with a definite answer to the clients of their questions, further consultation with a human lawyer if there any suggestion relating to the question.

Numerous law firms are putting resources into this sort of client facing Artificial Intelligence, but at the same time, it's being employed in services offered by different kinds of associations: chatbot providers, legal services associations, courts, and other government substances.

eDiscovery – eDiscovery is the field of legal practice where Artificial Intelligence procedures have gained the most traction. As you know the business tasks are going advanced in all cases, the present associations produce exponentially developing volumes of information – a large portion of it unstructured or semi-organized information as email, composed memoranda and records, spreadsheets, date-books, etc.

Dispute resolution model – Artificial Intelligence uses effectively in dispute resolution model as to applying mind mechanically with already stored data and the pre-planned answers of the data likely to hold.

Review documents – As compared to human beings the machines are much faster to store the documents and analyse that data. Artificial Intelligence powered software enhances the proficiency of document examination for legal use and machines can audit reports and flag them as important to a specific case. When a particular sort of document is signified as applicable, machine learning calculations can get the chance to work to discover different records that are likewise significant.

Contract review and analysis – Many of the law firms review contract on behalf of their clients and identify the risks and issues involved in the contract which impacts negatively on their clients. There are so many contract software created Artificial Intelligence tools specifically for review the contract i.e., Kira Systems, eBrevia and LawGeex etc. which help to draft the contract easily with fewer errors.

Things a legal professional should watch out before using Artificial Intelligence

Advantages

Error Reduction: If artificial intelligence coded properly it would decrease in mistakes as compared to humans.

Repetitive Jobs: In the field of uninterested, repetitive tasks and in many professional type work replace humans.

No Breaks: As compare to humans machines are working for long hours without any break and refreshment.

Digital Assistants: Profoundly created organizations use avatars that are digital assistants who can interface with the clients, along these lines getting a good deal on Human Resources. These avatars don't have feelings and can settle on the correct decision in any circumstances.

Disadvantages

Unemployment: The expanding number of machines prompting joblessness and employer stability issues. As machines are supplanting HR, the rate of individuals losing their jobs will increment.

High dependence on machines: In the present age, the greater part of the general population is profoundly reliant on Applications like Siri. With such a great amount of help from the machine, if people needn't bother with their reasoning capacities, these capacities will be step by step decline. In future with the overwhelming utilization of use of computerized reasoning, a human may turn out to be completely reliant on machines, losing their psychological limits.

Can't feel Compassion and Sympathy: There is no uncertainty that machines are vastly improved with regards to working effectively however they can't supplant the human association that makes the group. Machines can't build up a bond with people.

High costs: For the latest requirements of the software and the hardware need to be a high-cost expenditure.

Conclusion

These applications are helpful for the young lawyer and for the law students to research in an effective manner and in very less time. Surely it is, there are a great deal of focal points appended to the legal taking care of application that will give you a chance to deal with the due dates that are a piece of any claim and include updates which will be consequently added to your logbook, compose client records every one of your customers subtleties will be organized at one place, facilitates communications, documents recovery and the sky is the limit from there.

Reference:

1. Buchanan, Bruce G., "A (very) brief history of artificial intelligence," AI Magazine, volume 26, number 4, winter 2005
2. Bughin, Jacques, and James Manyika, "Bubble or paradigm change?Assessing the global diffusion of enterprise 2.0," in Alex Koohang, Johannes Britz, and Keith Harman, eds., Knowledge management: Research andapplications, Informing Science, 2008
3. Glauner, Patrick, "Large-scale detection of non-technical losses in imbalanced data sets," PhD dissertation, University of Luxembourg, March 2016
4. Hofstadter, Douglas R., Gödel, Escher, Bach: An eternal golden braid, Basic Books, 1979

ФАРЗАНД ТАРБИЯСИДА ОИЛА АНЪАНАЛАРИ

ГАППАРОВ БЕҲЗОД НЕМАТИЛЛАЕВИЧ
Жиззах Политехника Институти катта ўқитувчиси
gapparov1174@mail.ru +99899-556-06-50

Аннотация: Ушбу мақолада жамият яшаб қолиши ва ривожланиши, моддий ва маънавий бойликлар яратилиши учун тарбия кераклиги, чунки тарбия орқали ўтмишнинг моддий ва маънавий бойликларига авлоднинг ворислиги таъминланиши хусусида атрофлича фикрлар ва мулоҳазалар билдирилган.

Калит сўзлар: оила, маҳалла, жамият, таълим, тарбия, маънавият, маърифат, тафаккур, қадрият, урф-одат.

СЕМЕЙНЫЕ ТРАДИЦИИ В ВОСПИТАНИИ РЕБЕНКА

ГАППАРОВ БЕХЗОД НЕМАТИЛЛАЕВИЧ
Старший преподаватель, Джизакского политехнического института
gapparov1174@mail.ru + 99899-556-06-50

Аннотация: В этой статье представлены подробные взгляды на необходимость образования для выживания и развития общества, создания материального и духовного богатства, потому что через образование необходимо обеспечить наследование поколения материальным и духовным богатствам прошлого.

Ключевые слова: семья, сообщество, общество, образование, воспитание, духовность, просвещение, мышление, ценности, традиции.

FAMILY TRADITIONS IN CHILD RAISING

GAPPAROV BEHZOD NEMATILLAEVICH
Senior Lecturer, Jizzakh Polytechnic Institute
gapparov1174@mail.ru + 99899-556-06-50

Annotation: This article provides detailed views on the need for education for the survival and development of society, the creation of material and spiritual wealth, because through education to ensure the inheritance of the generation to the material and spiritual wealth of the past.

Keywords: family, community, society, education, upbringing, spirituality, enlightenment, thinking, values, traditions.

Ўзбек халқ педагогикасининг асоси оилага бориб тақалади. Бола энг аввало, ана шу оилада яхши-ёмонни танийди, катталарнинг гап-сўзларидан, ўзларини тутишларидан, панд-насихатларидан ўргана бошлайди. Жуфт бўлиб яшаш бутун тирик мавжудотга хос табиий ҳолдир. Лекин оила бўлиб яшаш фақат одам наслига хосдир.

Маълумки, жамият оила деган кичик заррадан - тирик вужудлар иттифоқидан ташкил топган. Ҳар бир оила ўзи кичик бир жамият. Жамиятнинг тараққиёти ҳам, инқирози ҳам ана шу кичик иттифоқнинг - оиланинг иқлимига, келажагига боғлиқ. Чунки эр-хотиннинг - икки оламнинг ўзаро иттифоқидан пайдо бўлган учинчи бир олам - оиладир. Агар икки олам тинч бўлса, учинчи олам тинч бўлади. Агар шу уч олам тинч бўлса, жамият ҳам тинч бўлади.

Оила фақат эр-хотиндан эмас, балки уларнинг болалари, энг яқин туғишганларидан иборат кишилар гуруҳидир.

Оила одамларнинг табиий, иқтисодий, ҳуқуқий, маънавий муносабатларига асосланган ижтимоий бирлигидир.

Оиланинг иккита асосий вазифаси бор: **биринчиси** - ўз насл-насабини давом эттириш, яъни фарзандни дунёга келтириш, **иккинчи** вазифаси - шу насл давомчиси бўлган фарзандларни муносиб, етук ворислар қилиб тарбиялашдир. Лекин шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, болани дунёга келтиришдан кўра уни етук одам қилиб тарбиялаш қийинроқдир.

Маълумки, жамият яшаб қолиши ва ривожланиши, моддий ва маънавий бойликлар яратилиши учун тарбия керак. Чунки тарбия орқали ўтмишнинг моддий ва маънавий бойликларига авлоднинг ворислиги таъминланади.

Ҳар бир даврнинг ўзига хос тарбия усуллари ва воситалари бўлади. Қадимда тарбия ёш авлоднинг кекса авлод тажрибаларини ўзлаштира олишидан иборат бўлган ва у асосан, жисмоний бақувват бўлишга қаратилган.

Тарбиянинг анъанавий ва замонавий турлари ва усуллари кўп. Лекин тарбиянинг асосий турлари иккитадир: **оилавий** ва **ижтимоий** тарбия.

Оила тарбияси - оилада ота-оналар, бобо-бувилар, катта ёшли қариндошлар томонидан болаларни тарбиялашдир.

Оилавий тарбия - оила аъзоларининг бир-бирларига муносабати, ота-она ва катта ёшли қариндошларнинг хулқ-атвори, маданий ва сиёсий савияси, муомала маданияти, оиланинг даромади, яшаш шароити ва бошқа омиллардир.

Халқ педагогикасида асосий эътибор анъанавий тарбия, оила муҳитидаги тарбияга қаратилган. Чунки бола туғилганидан оила муҳитида яшайди. Шу оилага хос бўлган анъаналар, қадриятлар, урф-одатлар боланинг маънавий дунёсига сингади. Оила жамиятнинг бир бўлаги. Демак, оилавий ҳаёт мактаби орқали жамият талабларини англайди, ҳис қилади. Шунинг учун жамият фарзандлар хулқ-атворига қараб ота-оналарга баҳо беради. Фарзанд тарбияси ниҳоятда эрта-туғилгандан бошланмоғи керак.

Оилавий ҳаёт ва оилавий тарбия ўзининг миллий хусусиятларига ҳам эгадир. Ўзбекистон шароитида оилавий тарбиянинг ўзига хос томонлари борки, буни эътироф этмасдан илож йўқ. Ўзбек халқининг фақат ўзига хос анъаналарининг ўзи оилавий тарбиядир.

Ўзбек оилаларининг ўзига хос хусусиятлари, анъаналари қуйидагилар:

1. **Кўп болалик.** Бу ўзбек оилаларига хосдир. Педагогик жиҳатдан олганда кўп болалик оилаларда ота-оналар болалар учун яққол намуна бўлиб хизмат қилади. Халқимиз “Болали уй - бозор, боласиз уй – мозор” деб бежиз айтмаган, албатта. Халқимиз ўзидан кейин насл қолдирмасликни қоралайди ва бу ҳақда “Эркак номига эга бўлиш учун уч қоида амалга ошиши лозим эканини катъий таъкидлайди. Булар: **уйланиш, фарзандли бўлиш ва уй қура олишдир**”, - деган ақидага амал қилишади.

Умуман, ўзбекларда оила тарбиясига жуда юқори баҳо берилади: “қуш уясида кўрганини қилади”, “қазисан - қартасан, асли наслингга тортасан” каби мақоллар фикримизга далил бўла олади.

2. Маълумки, бола мактабга келгунга қадар ҳам, мактабда ўқиш даврида ҳам, асосан оилада тарбияланади.

Азалдан ўзбек халқида оила муқаддас ҳисобланган. У аввало, **никоҳ** билан мустаҳкамланган. Никоҳсиз оила муқаддас ва қонуний ҳисобланмаган, балки аҳлоқсизлик саналган.

3. Қадимий муқаддас китобимиз, **“Авесто”** ақидаларига кўра қариндошларнинг ўзаро оила қуриши маън қилинади. қавм ва уруғ қонини тоза сақлаш, авлодни бенуқсон сақлаш учун шундай қилинади.

4. Ислом динининг муқаддас китоби “Қуръони Карим”да айтилганидек, аввало, Аллоҳнинг ўзигагина ибодат қилинади, сўнгра бевосита **ота-она розилиги** муқаддас ва қонуний ҳисобланади. Ота-она билан мулоқотда фарзанд беш нарсани билиши керак:

1) Ота-оналари қаттиқ-қуруқ гапириб юборганда ҳам, уларга малол келиб, “уфф” демаслик;

2) Ота-онани ҳафа қиладиган сўз сўзламаслик;

3) Ота-онага доим эҳтиром билан яхши сўзларни сўзлаш;

4) Ота-онага доим раҳм-шафқатда бўлиш, ўзини камтар тутиш;

5) Ота-оналарга Аллоҳдан раҳмат тилаб дуо қилишлари.

5. Ота-оналар болани дунёга келтиришга сабаб бўлганликлари учун эмас, балки уни одобли, ҳаёли, аҳлоқли қилиб **вояга етказганликлари учун** олқишга сазовордирлар. Зеро, Пайғамбаримиз: “Киши ўз боласига одобдан кўра афзалроқ нарса ато этолмайди”, [1] - дейдилар.

6. Тарбияда **катталар намунаси**, ибрати, **аждодлар тажрибаси** алоҳида аҳамиятга эга:

Кекса кишининг сўзин эшитгин нима дейди,
Кексалар сўзи-йигитлар кўзидир.

Шунинг учун ҳам халқ орасида “Қари билганни пари билмас”, “Қариси бор уйнинг париси бор”, “Оталар сўзи - ақлнинг кўзи” каби ҳикматлар машҳур.

7. Ўзбек халқида азалдан **ота оила бошлиғи** ҳисобланган ва унинг ҳурмати беқиёс хисобланиб, оилада охирги ҳукм ота сўзи бўлган. Шунинг учун ҳам доно халқимиз: “Ота рози-худо рози” ақидасига амал қилган ва ота ҳукмини, розилигини муқаддас санаган. Оналар ота норозилигидан, қарғишидан, фарзандларини жонини ҳовучлаб, жуда эҳтиётлик билан асрашган. Болалар ҳам буни яхши тушинишган.

Ота оилани моддий жиҳатдан таъминловчи, унинг шаънини ҳимоя қилувчидир. Унда отанинг ўз ўрни бўлган, яъни уйнинг тўрида. Дастурхон ёзилганда ҳам биринчи бўлиб ота, кейин қолганлар қўл чўзишган.

8. **Ўғил болалар тарбияси** билан асосан **ота** шуғилланган. Ота болани оёққа турғазиш, ҳунарли қилиш учун бурчлидир. У ўғлининг келажаги, тақдири учун масъулдир. Ўғил болалар ёшликдан ҳунарга, меҳнатга ўргатилган. “Ҳунарли киши хор бўлмас”, “Йигит кишига қирқ ҳунар оз”, - деган халқимиз.

Йигитлар **жисмоний машқларга, мерганликка, қиличбозликка** ўргатилган. Чунки оилани, Ватанни ҳимоя қилиш йигитлар зиммасида бўлган.

9. **Қизлар тарбияси** учун **оналар** масъул ҳисобланган.

Қизларни она келажакка, оилавий ҳаётга тайёрлаган. қизлар ёшликдан уй-рўзғор ишларига, меҳнатга, саранжом-саришталикка, пазандалик, чеварлик, каштадўзлик, гилам тўқишга, одобга ўргатилган. Шунинг учун ҳам халқимиз: “Сепли қиз бўлгунча, эпли қиз бўл”, “Онасини кўр - қизини ол, арқоғини кўр- бўзини ол”, - деган. қизларнинг

одоб-ахлоқи, ҳаё-иффати, эрига садоқати, ҳурмати қиз боланинг эри уйига олиб борадиган энг ноёб сепи ҳисобланган.

10. Оиладаги оғир ишларни эркаклар бажаришлари ва **аёлларни асраши** бу ҳам анъана.

Эркакларнинг аёлларни асраши бу эркакларнинг ожизлиги эмас, балки эркакларнинг ўзини кучли, бақувват ҳисоблаб, нозик, заиф зотларга ёрдам қўлини чўзишидир. Ўтмишда аёлларимиз уйда эркак киши бўлмаса, челак кўтариб кўчага чиқишмаган. Бўш челакни дарвоза ташқарисига қўйишган. Кўчадан ўтган биринчи йўловчи бўш челакни олиб, сув тўлдириб келтириб қўйган. Эрлар ҳомиладор хотинларни аяган, унинг кўнглига қараган, кўнгли тусаган нарсани келтириб берган. Чунки бола соғлиги ҳақида у туғилмасданоқ қайғуришган.

11. Ўзбек оилаларида **эрталаб барвақт туриш** одатдир.

Чунки ризқ-рўз тонгда улашилади. Кимки ғафлат босиб, ўринда ётаверса, рисқдан қуруқ қолади, дейилади. Барвақт турилса, ўша куни иш, ўқиш унумли бўлади. Бундан ташқари тонгги ҳаво тоза ва мусаффо, кишининг соғлиги учун фойдали. Барвақт турилганда, кайфият ҳам тетик бўлади.

12. **Юз қўлни ювмасдан** туриб, эрталаб ҳеч ким билан **саломлашилмайди,** ҳол-аҳвол сўралмайди. Биринчи бўлиб ёши кичиклар катталарга салом беради. Аёллар нонушта тайёрлайдилар, қизлар, келинлар эрта туриб ҳовлини, кўчани сув сепиб супуришади.

13. Ишга ёки ўқишга оиланинг ёши улуғларидан **фотиҳа олиб** кетилади, қайтишда яна уларга учрашиб саломлашилади, ҳол-аҳвол сўралади. Улар ёшларни **дуо** қиладилар. Шунинг учун ҳам одам чарчаганда, сиқилганда ёки хурсанд бўлганда ўз уйига шошилади.

14. Ўзбекча одоб ва одатга кўра катталар ёшларга, қизларга, келинлар, умуман, ёши кичиклар катталарга **очиқ-сочиқ ҳолда кўринмайдилар**. Уларнинг олдида бачкана қилиқлар қилмайдилар, пардасиз сўзлар айтмайдилар. Сизсираш ҳурмат белгиси ҳисобланади.

15. Ўзбеклар **меҳмондўст** халқ. Улар меҳмонни жуда улуғлашади ва “Меҳмон отангдек улуғ” ақидасига амал қилинади. Биров сўраб келганда, кўча эшик олдида уларни маҳтал қилиб қўймай, уйга таклиф этишади. Меҳмон кутилганда болалар озода кийинтирилади. Меҳмон бор вақтда болалар уришилмайди, паст овозда, мулойим гапирилади. Ҳовли-жой, уйлар тозаланади, энг яхши кўрпачалар солиниб, энг яхши буюмлар ишлатилади. Супурги каби нарсалар кўздан четга олиб қўйилади.

16. Келинлар, хотинлар томонидан **эрининг уруғи** ниҳоятда **эъзозланади**, ҳатто отлари ҳам айтилмайди.

Ҳикоя қилишларича, Япониядан келган меҳмон Ғаллаорол туманидан ўтаётганида, кузатувчиларга тўғри келган хонадонга кириб ўзбек оилаларининг яшаш тарзлари билан танишмоқчи эканлигини айтади. Тўғри келган ҳовлига бориб, эшик тақиллатишади. Эшик олдига ёш келин келиб, эгилиб салом беради, уйга таклиф этади. Уйда ҳеч ким йўқлигини айтади, қимтиниб. Бу кимнинг ҳовлиси деб, қайнотасининг исмини сўрашади. Келин жим қолади. Ахийри бориб қўшнисини чақириб келади. Меҳмон ҳайрон бўлади. Маълум бўлишича, ўзбек одатига кўра келин қайнотасининг исмини айтмаган экан. Саволга қўшни аёл жавоб беради. Буни эшитган япониялик

меҳмон келинга таъзим қилиб, раҳмат айтади. “Бундай гўзал одатларингиз учун ўзбек халқига эҳтиром ила таъзим қиламан”, - дейди ҳайрат билан.

17. Эркаги йўқ уйга **эркак меҳмон** кирмайди. Кўчага **уй кийими**да чиқилмайди.

18. Ота-она оиланинг **кенжа ўғли** билан қолишади. Уй-жой, бойлик кенжа ўғилга мерос қолади.

19. **Янги келинлар** 2-3 болали бўлгунча қайнота-қайнонанинг олдида гапиришмайди. Ўғил ота-онасининг олдида боласини суйиб, эркаламайди.

20. Ўзбек оилалари **тузилишига кўра мураккаб**. Унда ота-онадан ташқари бобо, буви, амаки, амма каби қариндошлар ҳам бўлади. Улар бир оилада яшашади. Ким ёши улуғ бўлса, у оила бошлиғи бўлади. Ўзбек оилаларида **“мен”** тушунчаси **“биз”**га айланган бўлади [2].

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Ўзбек педагогикаси тарихи. Тошкент-1997 йил, 27-бет.
2. Б.Н.Гаппаров ва бошқалар. “Халқ педагогикаси”. Тошкент. 2009 йил. Тафаккур нашриёти. Ўқув қўлланма.

IMPROVING THE CREATIVE ABILITIES OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Solidjonov Dilyorjon
2nd year student Kokand University

Abstract: Nowadays, students and leaners are getting more clever and smarter that we know. So, Teachers also should be creative and fashionable to teach them. There are given information about improving the creative abilities of students of higher education institution in this article. A number of new methods and ideas are expressed to develop creating skills.

Keyword: the creative abilities, knowledge, challenges, education, students, higher education institution.

Contemporary society is characterized by rapid and complex change processes encompassing all spheres of life. Creativity has been identified both as a key factor for adequately addressing the challenges caused by these changes as well as a major driving force towards knowledge creation and social and economic advancement through the development of a knowledge society. Creativity has received a high degree of attention from scholars, professionals and policy makers alike in recent years. Yet, despite the significant overall interest in the topic, so far relatively little attention has been paid in Europe on how creativity and innovation can be enhanced within and by academe The literature on creativity suggests that the definitions of the term vary considerably and seem to depend to a high degree on the contexts in which the topic is discussed. In line with this, all four project networks agreed that no simple or "one-size-fits-all" definition of creativity in higher education is possible. Yet the network reports also indicate that the discussions on possible definitions were very fruitful insofar as they provided an important starting point for identifying a number of dimensions of creativity. All networks struggled with the question of how to identify good practices related to the project topic, i.e. how to distinguish between manifestations of creativity and activities that are merely worthwhile or relevant. This difficulty was obviously closely connected with the overall difficulty of defining creativity but all networks eventually succeeded and identified a range of good practices through the explicit and implicit identification of core characteristics for creativity in higher education. Thus, as had been hoped, the diversity of projects partners in terms of their respective institutional missions, disciplinary foci, cultural and national/regional backgrounds certainly seems to have assisted them in understanding the concept of creativity by allowing for the identification of common denominators or core characteristics.

Diversity in terms of e.g. talents, interests, previous qualifications, experience and social backgrounds was identified as a crucial factor for fostering creativity among students and staff. Both research and teaching teams may profit from a diversity of disciplinary foci among its members. Cooperation with external partners provides HEIs(Higher education institutions) with the opportunity to benefit from expertise not found within the institution and from the creative mix of "insiders" and "outsiders". As noted earlier, the four networks in the Creativity Project had been composed of institutions reflecting a wide range of missions, disciplinary foci and geographical distribution. All four network reports suggest that the project partners were very much aware of their diversity and the challenges this presented them with. However, they also appreciated the opportunity for exchange with partners with whom they otherwise would not have had much contact and saw the benefits of working with a diverse group on the topic

of creativity. As the Creative learners network put it, the background reports on each partner institution, which had been prepared prior to the first network meeting, "gave the group an idea of the diversity represented in the network and encouraged us to further explore how these differences influence our approach to creativity." One of the potential pitfalls of stressing the importance of diversity for creativity lies, of course, in the ubiquity of the concept: diversity has been celebrated in so many contexts that it has become a cliché in many ways, which, in turn, has made it difficult to determine its exact meaning in a specific environment. Moreover, there is the risk that diversity is merely paid lip service, but is not embraced in practice. The Creative regions/cities network highlighted as one particularly beneficial aspect of such partnerships that they may bring together the perspectives of academics with those of practitioners and professionals to combine the quest for knowledge with the development of the region/city. The network stressed that if higher education institutions and their regional/city partners were to really embrace this particular kind of diversity, "rather than simply saying how wonderful diversity is," they would be able to significantly enhance their creative potential in research, education and knowledge-based services. The principle of diversity was also explored by the Creative partnerships network, which elaborated on the creative potential of "tensions and dissent" surfacing in diverse groups which assemble a range of academic disciplines, professional and cultural backgrounds, age groups etc. This network report underlined the possible positive effects of heterogeneity, which is an inherent factor in all partnerships between higher education institutions and external partners. More specifically, the network commented on the important role that "unconventional teachers" may play in HEIs. Such teaching staff may come from inside or outside the HEI, but cooperation with external partners can be one particularly fruitful means of recruiting teachers with diverse backgrounds who bring new perspectives to the academy and encourage students to go beyond the traditional boundaries of a specific discipline. The same principle holds true for research: both institutional experience as well as scholarly studies indicate that research teams profit from a diversity of ages as well as disciplinary and cultural backgrounds among its members. This can encourage interdisciplinarity and transdisciplinary and may thus lead to better solutions to research problems than could most likely be achieved within more homogeneous groups. The network also mentioned the related phenomenon that the "creative phase", during which individuals are at their most productive, seems to be rather short. Its implications for academic recruitment are twofold. First of all, rather than paying attention to a candidate's past achievements, it may be preferable to attempt identifying someone's potential, since an academic who has been highly creative in the past will not be so indefinitely. Secondly, it may be advisable to constitute research teams by bringing together promising, but not as yet successful individuals (who may be just about to embark on a major finding) with those beyond their prime (who will support their more innovative colleagues with their expertise on past developments and experience).

Involving students in (local) partnerships and outreach activities – questions for HEIs:

Although virtual knowledge creation was developed with the local partners of HEIs in mind it seems feasible to extend this model to any kind of external partnerships. The proposed knowledge co-creation through a dialogue between higher education institutions and their external partners with a view towards socially inclusive wealth creation seems a promising way of exploring creative solutions for the many complex issues faced by contemporary society. This

concept transcends the traditional antagonism between the "ivory tower" of academe and the society surrounding it by combining the powers of both for their mutual benefit. In this sense, virtuous knowledge creation transforms the ivory tower into a "watch tower" which is looking out for partners in society.

Three steps leading to mutually beneficial partnerships

Identification of the HEI's own needs and expectations from the partnership Mutually beneficial partnerships require a great deal of groundwork from the HEI. Therefore, institutions need to be prepared to make a considerable preliminary investment in terms of time and other resources. As a first step, the HEI should try to get a clear picture of its own capacities and boundaries in order to be able to decide which partnerships may or may not be handled successfully. Regular internal mapping exercises may provide support in achieving this goal. Institutions also have to be aware of what they can realistically expect from a partnership.

Communication of these needs and expectations to the partner and identification of the partner's needs and expectations In the majority of European countries, partnerships between higher education institutions and external stakeholders are still fairly new developments. Therefore, many potential partners have probably had very little contact with higher education and consequently are not very well informed about the sector. Institutions should work at overcoming this lack of knowledge about higher education by clearly communicating their strengths and constraints to external partners. Since the lack of knowledge tends to be mutual, HEIs, too, need to make an effort to understand their partners' strengths and constraints.

Finding a common ground for the HEI and the partner which benefits both sides equally – creating a win-win situation A major challenge for HEIs and their partners lies in identifying those areas in which they have some common ground. Sharing a common interest in an area is the foundation for developing cooperation in this field and a precondition for building mutually beneficial partnerships between higher education and external stakeholders.

While higher education institutions are committed to diversifying their funding and exploring cooperation with a range of external stakeholders, including private industry, it is important to emphasize project partners' conviction that cooperation must not be pursued at any price. Partnerships that promise only a financial return but do not serve the values and mission of the HEI must be considered unethical; they would ultimately erode the major strengths of higher education and the very characteristics that make the sector such an attractive partner for others. It is for this reason that the gate also needs to function as a filter to keep out partnerships that would not support the ethical dimension of creativity.

References:

1. Report on the EUA creativity project. "Creativity in higher education" – 2017
2. R. Donnelly. T. Barrett. Encouraging Student Creativity in Higher Education. – 2008
3. Khammani, T. (2013). Teachers' pedagogy: Knowledge and the teaching profession. Bangkok, Thailand: Chulalongkorn University Press.
4. Nahipon, B. (2015, September). Learning styles of digital person. Paper presented at the 6th International Conference on Human Resource and Organization Management and Development (HROMD 2015), Bangkok, Thailand. Retrieved from http://www.hrd.nida.ac.th/hromd2015/UploadFile/datachange/datachange37_2015-09-10.pdf

5. Solidjonov, D. Z. O. (2021). THE IMPACT OF THE DEVELOPMENT OF INTERNET TECHNOLOGIES ON EDUCATION AT PANDEMIC TIME IN UZBEKISTAN. In *СТУДЕНТ ГОДА 2021* (pp. 108-110).

6. Solidjonov, D. Z. (2021). THE IMPACT OF SOCIAL MEDIA ON EDUCATION: ADVANTAGE AND DISADVANTAGE. *Экономика и социум*, (3-1), 284-288.

FACTORS OF INNOVATION PROCESS ON UNEMPLOYMENT RATE

Akhunova Shokhista Namanzhanovna, Tuychieva Shokhsanam
[1]Associate Professor, Department of Economics, [2]Third-year student, direction of economics

Abstract: The paper assesses the degree of dependence between innovation processes and changes in the labor market in the form of dynamics in the sphere of employment. The rapid development of the service sector and its excessive share in the gross national product is a consequence of digital economy implementation. The economic and social role of this phenomenon, as well as the transformations that global labor markets are undergoing under the influence of innovation, is assessed.

Keywords: innovation / globalization / digital economy / unemployment

The process of globalization ensures and means the observance of certain relations and procedures by the participants of the labor market. One of the elements and specific catalysts of innovation or the introduction of innovation is understood, in the simplest sense, as a new, introduced by man, value or quality in relation to the goals or methods of their implementation, applied in business.

Changes in the structure of management are associated with the manifestation of innovation. A comparative analysis of the development of the regions of the world in terms of structural shifts: foreign economic factors, models, new sectors of the economy, production and employment. Innovations arise as the results of human creativity and their use depends on a particular group of people or customers (or users). The process of expanding innovation is also social and significantly affects people and their environment. Innovation processes in adapting the economic structure can also be seen in the labor market. Innovation affects changes in the economy's demand for labor. And, in turn, changes in the structure of labor demand require adjustments in the supply of labor. A direct consequence of innovations is a change in the structure of employment, both in terms of education and often also in terms of age and gender of workers.

Society has a term for technological unemployment. It arises due to the loss of jobs caused by technological changes. Such changes usually include the introduction of labor-saving machines with mechanical muscle or more efficient "mechanical minds" (automation). Just as the horses used as the main driving forces gradually became obsolete in the automobile, human jobs have also been affected throughout modern history. Historical examples include artisan weavers reduced to poverty after the introduction of mechanized looms. During World War II, Alan Turing's Bombe machine compressed and deciphered thousands of man-years of encrypted data in a matter of hours. A modern example of technological unemployment is the movement of retail cashiers through self-service.

This technological change can cause short-term job losses. The notion that it could lead to a long-term rise in unemployment has long been controversial. Participants in the technology debate on unemployment can be divided into optimists and pessimists. Optimists agree that innovation can be disruptive to jobs in the short term, but believe that various offsetting effects ensure that there will never be a long-term negative impact on jobs, while pessimists argue that in at least some cases new technology can lead to a lasting reduction in the total number of workers in employment. The phrase "technological unemployment" was

popularized by John Maynard Keynes in the 1930s, who said it was "only a temporary phase of misconfiguration." Innovation is the involvement of business in all scientific, technical, organizational, financial, and commercial activities that lead or are designed to lead to innovation. This includes research and development (R&D), which is not directly related to the development of a particular innovation, but has a significant impact on its effectiveness.

The number and role of small and medium-sized enterprises in the economy are increasing every year. They are characterized by a great variety of industries and a high propensity to innovate. Among the traders registered in Silesia, the largest group are individuals engaged in business activities and commercial companies, including companies with foreign capital. The smallest group is state-owned companies. All companies, regardless of their form of ownership and origin of capital, are highly competitive and adaptable to changes in the market. Highly qualified scientific institutions and research and development provide dynamic development of advanced technologies and innovative solutions in such areas as information technology, automotive industry, services segment, and all this contributes to the formation of new industries.

Thus, we show that changes in the structure of employment and innovation processes have a mutual influence on each other.

List of references used:

1. Kopylov K.R. The impact of innovation and robotization on the development of the labor market in the Visegrad Group countries // Voprosy innovatsionnaya ekonomika. - 2017. - Vol. 7. - № 3. - C. 191-200.

2. Mikhaleva, E. P. On the formation of the innovation market at the present stage in the Russian Federation / E. P. Mikhaleva. - Text: direct // Topical issues of economic sciences: Proceedings of the I International. (Ufa, October 2011). - Ufa: Leto, 2011. - C. 27-31. - URL: https://moluch.ru/conf/econ/archive/11/985/ (date of reference: 11.08.2021).

3. Mikhaleva E. P. On the formation of the innovation market at the present stage in the Russian Federation.

4. E. P. Mikhaleva. - Text : direct // Topical issues of economic sciences : materials of the I International. (Ufa, October 2011). - Ufa : Leto, 2011. - C. 27-31. - URL: https://moluch.ru/conf/econ/archive/11/985/ (date of reference: 11.08.2021).

O'ZBEKISTON IQTISODIYOTINI RIVOJLANISHDA RAQAMLI IQTISODIYOT VA AKTNING O'RNI

Shohruh Farxodjon o'g'li Nishonqulov
Qo'qon universiteti 2-bosqich talabasi
nishonqulovshoxruh@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada O'zbekiston iqtisodiyotida AKT va raqamli tizimning tobora ortib borayotgan o'rni muhokama qilinadi, shuningdek, iqtisodiy tizimimizda taraqqiyotga erishish uchun yaqinda hukumatimiz tomonidan qo'llanilayotgan tegishli statistika, qonunlar va choralar tasvirlangan.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, raqamli texnologiyalar, iqtisodiy o'sish, turmush darajasi, tabiiy monopoliya, elektron hukumat dasturi, telekommunikatsiya infratuzilmasi, elektron sarmoya, raqobatbardosh ustunliklar.

Kirish

Bugungi kunda texnika va texnalogiyalar shu qadar rivojlanmoqdaki, kirib bormagan sohalar, ishg'ol qilmagan devorlar qolmagan. Albatta, iqtisodiyot sohasiga ham kirib keldi va biz yangi iqtisodiyotni kashf etdik. Biz bu iqtisodiyotni raqamli iqtisodiyot deb ataymiz. Raqamli iqtisodiyot - bu xo'jalik faoliyatini yuritish bo'lib, bunda ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishdagi asosiy omil raqamlar ko'rinshidagi ma'lumotlar bo'lib, katta hajmdagi axborotlarni qayta ishlash va shu qayta ishlash natijasini analiz qilish yordamida har xil turdagi ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, texnologiyalar, qurilmalar, saqlash, mahsulotlarni yetkazib berishda oldingi tizimdan samaraliroq yechimlar tadbiq qilishdir. Boshqacha qilib aytgancha, raqamli iqtisodiyot bu onlayn xizmatlar ko'rsatish, elektron tulovlar amalga oshirish, internet savdo, kraudfanding va boshqa turdagi sohalarni raqamli kompyuter texnologiyalarini rivojlanishi bilan bog'langan faoliyatdir. Raqamli iqtisodiyot tushuncha nisbatan uzoq bo'lmagan vaqtda, 1995-yili Massachusets universiteti amerikalik olimi Nikolas Negroponte tomonidan aniqlab berilgan. Olim axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini intensiv rivojlanishi ortidan eski iqtisodiyotdan yangi iqtisodiyotga o'tishda, qanday o'zgarishlar ro'y berishi mumkinligini aytib o'tgan.

So'ngi vaqtlarda "raqamli iqtisodiyot" tushunchasi juda ko'p marta qo'llanilmoqda. Darhaqiqat, ko'plab rivojlangan mamlakatlarda raqamli iqtisodiy ularning rivojlanish omillariga sezilarli darajada ta'sir o'tkazgan. Jamiyat hayotida raqamli iqtisodiyot muhim rol o'ynaydi.

Muhokama

Buni hamma biladi, mamlakatlar iqtisodiy tizim asosiy va asosiy tizimlardan biridir mamlakatlarning iqtisodiy obro'sini oshirish va rivojlantirishda muhim rol o'ynaydigan shubhasiz haqiqat. Shunday qilib, har bir hukumat birinchi navbatda mahalliy aholining turmush darajasini yaxshilashga harakat qiladi. Bizning zamonaviy hayotimizda bo'lgani kabi, AKT (axborot -kommunikatsiya texnologiyalari) ham hayotimizning hal qiluvchi qismiga aylanib bormoqda va hayotimizning har bir sohasida, AKTga bo'lgan ehtiyoj kundan -kunga tez o'sib bormoqda, hukumatimiz mamlakatda raqamli tizimni rivojlantirishni afzal ko'rmoqda. . Bugungi kunda O'zbekiston Markaziy Osiyodagi eng tez rivojlanayotgan iqtisodiyotlardan biri. Mamlakatning davlat darajasida ko'rsatiladigan Axborot -kommunikatsiya xizmatlari sifatini

oshirish va miqdorini ko'paytirish bo'yicha faol sa'y -harakatlari mamlakatda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish uchun asos yaratdi.

O'zbekistonning raqamli iqtisodiy tizimi haqida yozishdan oldin, men raqamli iqtisodiyotning o'ziga e'tibor qaratmoqchiman. Raqamli iqtisod nima? Va raqamli tizimni yaratish uchun qanday omillar kerak? Raqamli iqtisodiyot - bu raqamli texnologiyalarga e'tibor qaratadigan bozorlarni tasvirlash uchun ishlatiladigan soyabon. Bu odatda elektron tijorat orqali axborot tovarlari yoki xizmatlar savdosini o'z ichiga oladi. Ma'lumotlarni tashish va ilovalar uchun alohida segmentlar bilan, u qatlamli ishlaydi. An'anaga ko'ra, ma'lumotlarni uzatish tabiiy monopoliya, arizalar esa raqobatbardosh segment sifatida qabul qilingan. Biroq, bu dixotomiya tobora o'zgarmoqda, chunki transport segmenti erkinlashtirildi va ko'plab ilovalar bozorlari ko'proq konsentratsiyaga aylandi. Qo'mita tinglovlari dasturiy platformalar va ilovalar bilan bog'liq raqobat masalalariga bag'ishlandi.

Bundan tashqari, mamlakatni iqtisodiyotni doimiy takomillashtirish uchun munosib shart-sharoitlar yaratish, ustuvor yo'nalishlarni ajratish maqsadida "2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini uzluksiz rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida" Farmon imzolandi. Mamlakatda demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirishning aniq yo'nalishlari (2017 yil-keng ko'lamli islohotlar yili, 2018).

Hatto, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga Murojaatnomasida, biz iqtisodiyotimizning barcha tarmoqlarini raqamli texnologiyalar bilan yangilashni nazarda tutadigan raqamli iqtisodiyotning milliy kontseptsiyasini ishlab chiqishimiz kerak bo'lgan ko'plab muhim faktlar muhokama qilingan. Shu nuqtai nazardan, biz "Uzbekistan Digital -2030" dasturini joriy etishimiz kerak. Raqamli iqtisodiyot yalpi ichki mahsulotni kamida 30 foizga oshirish va korruptsiyani sezilarli darajada kamaytirishga yordam beradi. Buni nufuzli xalqaro tashkilotlarning tahlillari ham isbotlamoqda. Hukumat ikki oy muddatda raqamli iqtisodiyotga o'tish bo'yicha "yo'l xaritasini" ishlab chiqishi kerak. Bu borada axborot xavfsizligini ta'minlashga alohida e'tibor qaratish lozim.

2012 yildan beri O'zbekiston hukumati kompyuterlashtirilgan yutuqlarni amalga oshirish yo'lida qat'iy qadam tashladi va mamlakatni takomillashtirish uchun ikkita loyihani ilgari surdi: "AKT infratuzilmasini rivojlantirish dasturi 2015 2019" (9 loyiha) va "Elektron hukumatni rivojlantirish dasturi 2013". - 2020 "(28 loyiha). Bu loyihalarni Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi boshqaradi (2015 yildan). "Elektron hukumat" dasturi doirasida O'zbekiston 265 onlayn-ma'muriyat va 600 ta davlat tashkilotlarini jalb qildi, mijozlarning boshqaruv sifati va elektron investitsiyalarini tanqid qildi, boshqaruvni ochiq o'tkazishda soddalikni kengaytirdi, qo'ng'iroq markazini o'rnatdi va "Bir To'xtash joylari "mamlakatning 194 mintaqasida. O'zbekiston Jahon banki va turli davlatlar bilan birgalikda AKT yo'naltirilgan segmentini yaratish va milliy iqtisodiyotda o'z salmog'ini uch barobar oshirish uchun ishlash imkoniyatiga ega ekanligini tasdiqladi.

Agar biz raqamli tizim va AKTni statistikada ko'rib chiqsak, boshqaruvning tashkiliy va iqtisodiy tamoyillarining raqamli o'zgarishi global iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biriga aylanib bormoqda. Boston Consulting Group (BCG) ma'lumotlariga ko'ra, raqamli iqtisodiyotning rivojlangan mamlakatlar yalpi ichki mahsulotidagi ulushi 2010 yildan beri 1,2 foizga oshib, 5,5 foizni tashkil etdi. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanayotgan mamlakatlar yalpi ichki mahsulotidagi ulushi 2016 yilda 3,6 foizdan 4,9 foizgacha oshdi (Uolden, 2015).

Bundan tashqari, Butunjahon iqtisodiy forumi ma'lumotlariga ko'ra, iqtisodiyotning raqobatbardoshlik indeksi AKTni rivojlantirish indeksi bilan yuqori darajada bog'liq. Keyinchalik, AKT bozori jahon iqtisodiyotining 25 foiz tez rivojlanayotgan asosiy tarmoqlari ro'yxatiga qo'shildi. Bundan tashqari, AKTni o'z faoliyatiga doimiy ravishda jalb qiladigan iqtisodiyot tarmoqlari iqtisodiyotning o'rtacha o'sish sur'atlaridan 1,7 barobar tez o'smoqda (OECD Axborot Texnologiyalari Outlook 2015).

"Raqamli iqtisodiyot" ni qurishda AKTning o'rni, AKT va uning qo'llanilishining tez sur'atlar bilan o'sishi natijasida berilgan imtiyozlar va imkoniyatlar keng o'rganildi va muhokama qilindi. Umuman olganda, AKT rivojlanishining ta'sirini ikkita asosiy yo'nalishda ko'rish mumkin:

Ko'pchilikni kompyuterlashtirish xizmat ko'rsatuvchi provayderlarga xizmatlarni taqdim etishning an'anaviy tartibini tubdan yangilash va sezilarli darajada yangilash imkonini beradigan vazifalarni qo'ydi. Aslida, AKTning keng qo'llanilishi, bunga olib keldi

yuqori maoshli ish o'rinlarini yaratish;

hosildorlik va yalpi ichki mahsulotning o'sishi;

yuqori rivojlanayotgan kompaniyalarning paydo bo'lishi;

yangi tarmoqlar va biznes yuritish usullarini yaratish;

raqobatbardosh ustunlikni oshirish;

va innovatsiyalarni ilgari surish

Shuningdek, bulutli hisoblash, mobil veb -xizmatlar, aqlli tarmoqlar va ijtimoiy tarmoqlar kabi yangi raqamli tendentsiyalar biznes muhitini tubdan o'zgartirmoqda, ishning mohiyatini, korxonalar chegaralarini va korxona rahbarlarining mas'uliyatini o'zgartirmoqda. Bu tendentsiyalar nafaqat texnologik yangiliklarga imkon beradi. Ular biznes -modellar, biznes tarmoqlari va bilimlarni uzatish va xalqaro bozorlarga kirishda yangiliklarni rag'batlantiradi.

Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi matbuot xizmatining xabar berishicha, Vazirlar Mahkamasi qarori loyihasida O'zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning quyidagi yo'nalishlari belgilab berilgan:

zarur axborot tizimlari va resurslari asosida davlat va xo'jalik organlarini, mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlarini aniqlash, dasturiy ta'minot va elektron xizmatlarni joriy etish;

raqamli iqtisodiyot, axborot texnologiyalari bozori, shu jumladan davlat-xususiy sheriklik asosida texnologiya bozori va texnoparklarni tashkil etish orqali mamlakatga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish.

zamonaviy telekommunikatsiya infratuzilmasini muvofiqlashtirish, aloqa texnologiyalari va tarmoqlarini rivojlantirish, zamonaviy telekommunikatsiya xizmatlarini joriy etish

Internetning milliy segmentini rivojlantirish bo'yicha takliflar ishlab chiqish, raqamli media kontentini tashkiliy, moddiy -texnik va iqtisodiy qo'llab -quvvatlash.

Raqamli iqtisodiyotning xususiyatlari uni foydali va foydali tizimga aylantiradi. Raqamlashtirish kitoblar, musiqa, kino va gazeta kabi maqolalarni saqlash talablariga javob beradi. Gazetalar, kitoblar va musiqa kasetlari arxivlari bilan to'ldirilgan kutubxonalar texnik xizmat ko'rsatish va qayta tiklash uchun katta hajm va mehnat talab qiladi. Biroq, bunday holatlarda raqamli kutubxonalar xudo tomonidan qilingan. Eski plyonka va gazetalarning bosmalari raqamlashtirilgan holda, ular ixcham shakllarda saqlanishi mumkin. Saqlash maydonini tejashdan tashqari, ularni qayta tiklashda ham qulaylik bor, chunki ularni markaziy ma'lumotlar bazasidan qidirish va bir necha soniya ichida olish mumkin. Bundan tashqari, bu

yozuvlarni yuritishda ishlatilgan resurslar endi boshqa joyda ishlatilishi mumkin. Bu munozara bizni raqamli iqtisodiyotning eng birinchi va eng aniq ustunligiga olib keladi - minimal bo'sh joy talablari. Raqamli iqtisodiyotni (internet kabi) tashkil etadigan ulkan infratuzilma, aslida, jismoniy jihatdan juda kichik.

Raqamli iqtisodiyotni qurish boshqa inkor etilmaydigan afzalliklarga olib kelishi mumkin:

Yashirin iqtisodiyotning oldini olish

Vaqtni tejash

Pulni tejash

Korrupsiyaning oldini olish

Boshqa tomondan, har bir mukammal narsaning ozgina kamchiliklari bo'lgani uchun, raqamli iqtisodiyotning ham ba'zi salbiy tomonlari bor, masalan, raqamli iqtisodiyotni qurishda, tabiiyki, katta miqdordagi boshlang'ich investitsiyalarni talab qiladi va raqamli texnologiyalarni sotib olish uchun katta mablag 'kerak bo'ladi. . Biroq, innovatsion o'zgarishlar bilan kapital qo'yilmalar yanada arzonlashdi va osonlashdi.

Grafikdan ko'rinib turibdiki, butun aholining 48% faol Internet foydalanuvchilari. 9,51 million kishi (30%) uyali telefonlardan foydalanadi, qolgan uylarda esa Internetga ulanish uchun boshqa internet qurilmalari (noutbuk, kompyuter, planshet) ishlatiladi. 1,30 million O'zbekiston fuqarolari ijtimoiy tarmoqlarning faol foydalanuvchilari.

Xulosa

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki, mamlakatimizda AKTdan foydalanish sifati tez sur'atlar bilan rivojlanmoqda va raqamli iqtisodiyotni bosqichma -bosqich qurish orqali aholining turmush darajasi yaxshilanmoqda.

Nihoyat, hozirgi tadqiqotlar asosan raqamli iqtisodiyotni targ'ib qilishning afzalliklari va imkoniyatlariga qaratilgan bo'lsa -da, tadqiqotda u keltirib chiqaradigan xavf va tahdidlarga to'liq javob berilmagan. Ishchilarning ko'pchiligini kompyuterlashtirish natijasida ish joylarining kamayishi raqamli iqtisodiyotning asosiy xavflaridan biridir. Ehtimol, texnik va muhandislik kasbiga ega aholi ko'proq zarar ko'radi. Boshqa xavflar milliy strategik harakatlarni amalga oshirishda noaniqlikning yuqori darajasini o'z ichiga oladi. Bu, ayniqsa, har qanday iqtisodiy qiyinchiliklarga hali zaif bo'lgan rivojlanayotgan va yosh iqtisodiyotga tegishli. Mamlakatda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga yo'naltirilgan hozirgi ijtimoiy-iqtisodiy tendentsiyalar ko'plab yangi va qiziqarli sohalarni o'rganishga yordam beradi. Bu tadqiqotchilarga iqtisodiyot faniga o'z hissalarini qo'shish va o'z qarashlari va topilmalarini amalda e'tiroz etish imkoniyatini beradi.

Raqamli tizimni yaratish va AKTdan foydalanish sifatini yaxshilash bo'yicha tavsiyalar zudlik bilan hal qilinishi kerak bo'lgan juda ko'p muammolar mavjud. Masalan, Internetga ulanmagan raqamli tizimlarsiz, shuningdek, hukumat bolalar bog'chalari, maktablar, kollejlar va boshqalar kabi ta'lim muassasalari uchun zarur sharoitlarni yaratishi kerak. Umid qilamanki, yaqin kelajakda bizda AKTdan foydalanish uchun katta imkoniyat bo'ladi. hukumat tomonidan ko'rilgan choralar tufayli yuqori sifat bilan.

Adabiyotlar ro`yxati:

Nishonqulov, S. F. O., Rajabboyev, B. O. O., & Mamasoliyev, J. O. O. (2021). OLIY O'QUV YURTLARIDA IQTISOD BO'YICHA QO'LLANMA: O'ZGARMAS" MA'RUZA VA BO'R" USULINI KO'RIB CHIQISH. Scientific progress, 2(3), 814-824.

Inomxojayev, A. A. O., Yoldashev, A. E. O., & Nishonqulov, S. F. O. (2021). ZARARLI OBYEKTNING KOMPYUTERGA TA'SIRI UCHUN MATEMATIK MODEL IMMUNITET TIZIMI. Scientific progress, 2(2), 1662-1667.

Sulaymonov, J. B. O. G. L., Yuldashev, A. E. O. G. L., & Nishonqulov, S. F. O. G. L. (2021). Gidrologik modellashtirish bilan Geografik axborot tizimlari (GIS) integratsiya. Science and Education, 2(6), 239-246.

Sulaymonov, J. B. O., Nishonqulov, S. F. O., & Gofurov, M. R. (2021). GEOGRAFIK AXBOROT TIZIMLARI VA AMALIY IQTISODIYOT: POTENTSIAL ARIZALAR VA HISSALARNI DASTLABKI MUHOKAMALARI. Scientific progress, 2(2), 1371-1377.

Yoldashev, A. E. O., Nishonqulov, S. F. O., & Yoldasheva, M. R. Q. (2021). TA'LIMDAGI AXBOROT TEXNOLOGIYALARI. Scientific progress, 2(3), 806-813.

Nishonqulov, S. F. O., Rajabboyev, B. O. O., & Mamasoliyev, J. O. O. (2021). IQTISODIYOT VA UNING TARMOQLARINI RAQAMLASHTIRISH. IQTISODIYOT SOHASIGA RAQAMLI TEXNALOGIYALARNI OLIB KIRILISHI. Scientific progress, 2(3), 825-831.

Farxodjon ogli, N. S., & Odil ogli, R. B. (2021). Raqamli iqtisodiyot almashinuvining resurslar sarfiga sakkizta tasiri. BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI, 1(1), 53-56.

Nishonqulov, S., & Rajabboyev, B. (2021). OCHIQ TARMOQ KORXONALARINING BIZNES-MODELLARI.

Nishonqulov, S., Rajabboyev, B., & Solidjonov, D. (2021). BANK TIZIMINI INNAVATSION ISLOH QILISH SHAROITIDA TIJORAT BANKLARINI TRANSFORMATSIYALASHNING ILMIY-AMALIY ASOSLARI.

Mulaydinov, F., & Nishonqulov, S. (2021). Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda axborot texnologiyalarining o'rni-The role of information technologies in the development of the digital economy.

Nishonqulov, Shohruh. (2021). Digital Economy: A Confluence of Technical and Social Sharing Online Sharing Platforms. 1. 19-27.

Solidjonov, Dilyorjon & Nishonqulov, Shohruh. (2021). IQTISODIYOTNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA NAQDSIZ TO`LOVLARNI KENGAYTIRISH ORQALI YASHIRIN IQTISODIYOTNI OLDINI OLISH. 15. 162-166.

Nishonqulov, Shohruh & Samandar, Sayfiddinov & Javlon, Mamasoliyev. (2021). YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISH VA UNGA QARSHI SAMARALI KURASHISH YO`LLARI. 1. 310-317.

FEATURES OF THE FORMATION OF NATIONAL AND REGIONAL BRANDS OF LOCAL GOODS AND SERVICES

Musayeva Shoira Azimovna[1], Usmonova Dilfuza Ilkhomovna[2], Usmanov Farzod Shokhrukhovich[3]

[1]Professor of Samarkand Institute of Economic and Service, Samarkand, Uzbekistan,
[2]Assistant professor of Samarkand Institute of Economic and Service, Samarkand, Uzbekistan
[3]Student, Samarkand Institute of economic and services
E-mail: musaeva_shoira@mail.ru

Abstract: This article discusses the formation of brand promotion mechanisms aimed at increasing the efficiency of the use of existing communication channels, ensuring the coordination of the activities of state bodies, business associations and civil society and the strategy for developing a national brand through long-term information campaigns based on private and state mechanisms aimed at creating positive image of the country in priority areas.

Key words: Product, service, brand, business, competition, consumer, image, process.

One of the important conditions for increasing the invaluable competition of domestic goods and services in the domestic and foreign markets is to assess their quality and increase their prestige in consumption. Brand building is one of the most important tools in differentiating between products that are recognized by consumers, which understands the reputation, the expected result and the perception that connects consumers to the brand of that product.

The process of transferring industrial goods and services to the developing countries of the world economy continues. An increase in the share of added value of key enterprises in the industrialized countries of the world will begin to concentrate on brand building - marketing, advertising and social relations, developing relationships with potential customers and contractors.

In the context of forecasting sustainable income growth, strengthening the soum, the effectiveness of the brand of goods and services of local enterprises in a number of sectors becomes a necessary condition not only to increase exports, but also to ensure their competitiveness. in the domestic market.

The reputation of a country and region plays an important role in assessing the consumer characteristics of a range of goods and services. In this regard, the brands of individual enterprises of Uzbekistan (individual brands) and product groups, such as the International Press Club, the Center for Development Strategy, "Ecologically clean food products of Uzbekistan" (collective brands)

In addition to supporting brand promotion, support for national and regional brands can be included in government-supported areas.

The national brand is a brand of the country as a country with unsurpassed authority in the production of goods and services based on scientific, educational potential, cultural traditions, natural and recreational resources, as well as "Made in Uzbekistan", "Uzbek quality", etc. brands goods and services. Regional brands - the city of Uzbekistan, which is a regional marketing tool for attracting investments and human resources and regions

brands, as well as famous geographical localized in the area brand and Services brands ("Kuvacement ",“ Namangan apple ",“ Historical monuments of Samarkand ",“ The Great Silk Road ” tourism brands).

The main tasks of promoting national and regional brands of local goods and services are:

Develop and implement an effective strategy for promoting brands in the domestic and foreign markets.

Creation of an effective system for checking the conformity of goods and services produced as a brand, established standards and place.

Formation of mechanisms for private and state cooperation in the field of promoting national and regional brands, ensuring coordination of the activities of public authorities and local governments with business.

Today, the promotion of local brands of goods and services in the domestic and foreign markets faces a number of significant obstacles. They are:

Maintaining stereotypes of negative perception of the country's goods and services. At the same time, along with the problems of misunderstanding the country abroad, there is distrust of local business and socio-economic reforms carried out by the state in the country.

Lack of effective mechanisms for promoting brands, targeting the formation of a positive image of Uzbekistan, monitoring its status and coordinating activities to prevent the risk of its deterioration.

Lack of qualified branding workforce and lack of research work.

Failure in the competition of domestic goods. In particular, the growth rates of real incomes of the population and consumer goods are significant.

The increase in imports is due to the fact that the prestige of Uzbek brands is not high enough.

Lack of experience in promoting local and regional brands in the activities of the executive authorities of the Republic of Uzbekistan, local structures and associations of entrepreneurs.

The main directions for promoting national and regional brands of local goods and services in 2017-2021 should be:

Effectively promote a positive perception of the country in the world by increasing the efficiency of public authorities and public organizations.

Promote community brands by supporting the initiative of the Chamber of Commerce and industry associations, civil society organizations.

Assistance in promoting brands of cities and regions of Uzbekistan, localized brands of goods and services in a specific geographic area.

Promote selected brands of local goods and services, corporate brands of local businesses and organizations.

Conducting fundamental and applied research in the development of professional and continuing education, marketing and social relations.

Create coordination mechanisms for brand promotion.

The volume and conditions of foreign investment, the dynamics of tourism, the level of capitalization of Uzbek assets and the ability of local companies to participate in mergers and acquisitions are negatively affected by the cautious attitude of a number of countries towards Uzbekistan and its business as a “secondary world”.

At the same time, there is a growing positive perception of Uzbekistan abroad as a rapidly growing market for trade and investment, as well as large Uzbek companies that have successfully entered the world market.

In recent years, a number of steps have been taken to improve the country's image abroad. In particular, the newspaper "Uzbekistan Today", leading publications of the United States and Europe began to publish articles about Uzbekistan, "Development Strategy of Uzbekistan for 2017-2021" is being actively studied in foreign countries.

Holding international forums in the country, organizing expositions of Uzbekistan at international exhibitions and fairs have become an important means of communication.

At the same time, there is no program for the purposeful formation of a positive image of Uzbekistan in the field of improving the country's image abroad, preventing and eliminating its deterioration.

It should be noted that the level of dissemination of information about the reforms carried out in the country is insufficient. In particular, there is no mechanism for the regular dissemination of information on administrative reforms and judicial reform in the country, given the high quality of public administration abroad, a critical attitude towards the effectiveness of the judicial system.

The country also has a number of problems associated with the perception of local business, as well as with the assessment of the ongoing socio-economic reforms. At the same time, it is difficult to solve the problem of improving the perception of the country abroad without improving the investment climate, protecting property rights, innovations, the effectiveness of education and science, and the expected results.

In this regard, it is necessary to create a system aimed at ensuring objective prices, free from misunderstandings of the Uzbek brand abroad and in the country, with the following:

Monitoring the perception of the Uzbek brand, which includes an analysis of the socio-economic policy in the country, the perception of the investment climate, the reputation of local businesses among the population, as well as analysis of the media in Uzbekistan and abroad.

Develop a national brand development strategy that includes defining the desired national brand position and possible ways to achieve it.

Formation of brand promotion mechanisms aimed at increasing the efficiency of using existing communication channels, ensuring coordination of the activities of government bodies, business associations and civil society.

Implement a strategy for the development of a national brand through long-term information campaigns based on private and state mechanisms aimed at creating a positive image of the country in priority areas.

5.Promotion of existing national cultural brands in the development of a national brand in Uzbekistan and abroad.

6.Develop a strategy. Monitoring the perception of the Uzbek brand within national branding The strong and weak survivors, the existing basic stereotypes about the perception of the image of the country and local business have been identified.

The socio-economic policy pursued in the country, the investment climate, the perception of the situation of local enterprises are analyzed.

Monitoring the perception of the Uzbek brand in the country and abroad is based on studying the views of the target audience and analyzing articles in the media.

The monitoring results will form the basis of the strategy for the development of the national brand and its further development.

References:

1. Message from the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev to the Oliy Majlis. January 24, 2020 - People's Show, January 26, 2020
2. Decree of the President of the Republic of Uzbekistan dated February 7, 2017 No. PF-4947 "On the Strategy of Actions for the Further Development of the Republic of Uzbekistan".
3. Fundamentals, 5th European Edition. Textbook. - M .: LLC "I.D. Williams ", 2013. - 752 p.
4. Soliev A., Vuzrukhonov S. Marketing, market science. Textbook. - T .: Iktisod-Moliya, 2010 .-- 424 p.
5. Ergashkhodzhaeva Sh.Yu., Kosimova M.S., Yusupov M.A. Marketing. Textbook. - T.: TDIU, 2011 .-- 202 p.
6. Khamraeva S.N. Innovative development of rural infrastructure.
7. Monograph - Tashkent: 2017 - 73 p.
8. Aaker D., et al. Marketing research. Ed. 7th. Per. s angl / Pod red. S. Bozhuk. - SPb.: Peter, 2004, - 848 p.
9. Aksunova G.N. Marketing. - T., 2005 .-- 463 p.
10. Bagiev G.L., Tarasevich V.M., Ann X. Marketing: 3rd ed. / Under total. ed. G.L. Bagieva. - SPb.: Peter, 2006, - 736 p.
11. Basovsky L.E. Marketing: Course Lecture. - M .: INFRA-M, 2010 .-- 219 p.
12. Boyuk S.G., Kovalik L.N. Marketing research, - St. Petersburg: Peter, 2004. - 461 p.
13. Bronnikova T.S. Marketing: theory, practice: textbook / T.S. Bronnikov - 2nd ed., Revised. and add. - M .: KNORUS, 2010 .-- 208 p.
14. Gerasimov B.I., Mozgov N.N. Marketing research of the market: textbook / B.I. Gerasimov, N. Mozgov. - M .: FORUM, 2009 .-- 336 p.: Ill.
15. E.P. Golubkov Marketing research: theory, methodology and practice. / 2nd rev. and add. - M .: Finpress, 2003 .-- 496 p.
16. E.P. Golubkov Fundamentals of Marketing. 2nd revised and add. - M .: Finpress, 2003 .-- 688 p.
17. Grigoriev M.N. Marketing. - M .: Gardariki, 2006, - 366 p.
18. Zavyalov P.S. Marketing in diagrams, figures, tables: Tutorial. - M .: INFRA-M, 2006, - 496 p.
19. Ibragimov R.G. Marketing. Durslick, T .: "Shark", 2002
20. Calca Regine. Marketing / Regine Kalka, Andrea Messen; (translated from German by M.V. Lapshinov). - 3rd ed., Ster. - M .: SmartBook, 2010 .-- 126 p.: Ill.

АВТОМАТЛАШТИРИЛГАН НАЗОРАТ ҚИЛИШ ТИЗИМЛАРИНИНГ ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ХАВФСИЗЛИГИГА ТАЪСИРИНИ ТАДҚИҚ ҚИЛИШ

А.А Саттаров[1], И.И.Вахабов[2]

[1]Илмий рахбар, т.ф.н, [2]Магистратура талабаси, майлқ-1 гурух (ТДТрУ)

Аннотация: Биз бутун транспорт соҳаси олдида яшаётган дунёнинг узлуксиз ривожланиши доимо чексиз ва тезкор ривожланишни талаб қилмоқда.Ушбу мақоламда, ҳозирги тендентсиялар ва Интеллектуал транспорт тизими (ИТТ) нинг автомобилларда қўлланилиши ва инфратузилма муҳокама қилинади ва кўриб чиқилади.

Мослашиш тизимининг ишлатилиши светофор бошқарувчиларининг маълумот ўтказиш хусусиятини оширади.Замонавий бошқариш мосламаларининг хотирасида 64 ва ундан кўп дастур сақланади, улар турли алоқа воситалари билан, шунингдек, симсиз алоқа билан ҳам автоматик ишга туширилади, қўшимча воситалар жалб қилинади: ўзгарувчан маълумот таблоси, транспорт ўтишига устунлик берадиган комплекслар ва ҳк.Алоқа линиясининг ишончлигини ҳисобга олиб маҳаллий (назоратчи) ва марказий ҳисоблаш имкониятларини бирлаштириш оптимал бўлади. Шунинг учун замонавий АЙҲБТ да бир-бирига бўйсунадиган тўртта даража бўлади: марказ, зона (сектор), гуруҳ (туман), нуқта.

Калит сўзлар: Интеллектуал транспорт тизими (ИТТ), йўл телематикаси, ақлли инфратузилма, ақлли транспорт воситалари.

КИРИШ

Ишлатиладиган дастурий таъминот имконияти АЙҲБТ хусусиятига таъсир қилади, шунинг учун шаҳарда унинг тўғриланадиган, кенгаядиган ва янгиланадиган турларини ишлатиш тўғри бўлади. Мисол учун АЙҲБТ дастурий таъминотининг қўшимча вазифаларидан бири КЙТ тўлганини, ТҲ ҳақидаги маълумот асосида ундаги ўртача ҳаракат тезлигини ҳисоблаш, кўрсатиш, светофорли объектлар иш тартибини маълум қилиб туриш бўлади. Айнан шу маълумот ҳаракат иштирокчиларига етказилади, натижада йўл тўлалигига қараб транспорт оқими бошқа йўналишларга тақсимланади. Автомобил ичидаги ахборот тизимлари (ИВИС) ва йўл бўйидаги телематик (РТ) қўллашни кўриб чиқамиз. Автоматлаштирилган йўл ҳаракатини бошқариш тизими (АЙҲБТ) ҳозирги замон амалиётида истеъмолчилар манфаати учун кўча ва йўллар тармоғидан имкон қадар самарали фойдаланиш мақсадида, қуйидаги даражаларда ишлатилади:

Адабиётлар тахлили ва Методология

шахсий, жамоат ва тижорат транспортидан фойдаланувчилар (иқтисодий самара);[1]

ҳудуд (иқтисодий ва ижтимоий самара); жамият учун (иқтисодий рақамлар билан кўрсатиладиган экологик самара).[1]

АЙҲБТ жорий қилиниши харажатли ва кўп меҳнат талаб қилгани учун тузиладиган тизим самараси батафсил ўрганилади.[1]

Биринчи даражадаги истеъмолчилар учун самараси – киши соати ва машина соати йўқолиши камаяди, ишлаб чиқариш самараси ошади.[1]

Ҳудуд учун самараси, турли хизматлар иши самарадорлиги ошгани учун давлат даромади ошади. Шу билан бирга АЙҲБТ фойдаланувчиларга таклиф этиладиган хизматлар сифатини оширади, билвосита ижтимоий фойда кўпаяди.[1]

Экологик самараси эса ҳавога чиқадиган зарарли моддалар камайиши, шовқин камайиши, айниқса, шаҳарларда шовқин камайиши ҳисобига бўлади.[1]

Самараси рақамларда кўрсатилиши керак бўлгани учун тежалган вақтнинг пулдаги кўрсатгичи ва бу масаланинг ҳал қилиниши транспорт иқтисодиётига билвосита алоқадор: Албатта, тежалган вақт бирлиги баҳоси, АЙҲБТ татбиқ қилинган ҳудудга, календар вақти, транспорт тури, транспорт хизматининг вазифаси ва бошқа омилларга қараб фарқ қилади.[2]

ИТТ технологияси билан жиҳозланган автомобиллар ҳар қандай автомобиль яқинлашиш хавфини олдиндан башорат қилишга қодир ва шунинг учун реакция вақтини қисқартиради, бу эса ўз навбатида ҳаракат хавфсизлигини оширади ва йўл-транспорт ҳодисаларини камайишига олиб келади. Бинобарин такомиллаштирилган ИТТ ечимларини қўллаш транспорт шароитларини яхшилашга сезиларли ҳисса қўшади ва хавфсизлиги таминланади, шунингдек атроф-муҳитни муҳофаза қилишни таъминлайди.[2]

Автомобилда ИТТ ва инфратузилма бўйича. ИТТ-нинг энг кенг тарқалган қўлланилишларидан бири бу тўқнашувдан олдин дарҳол ҳаво ёстиғи бўлганлиги, ИТТ дастурлари тобора турли хил функционал қўлланмаларда қўлланилмоқда.[3]

Булар Бортда жойлашган ИТТ камида тўрт функцияни амалга оширади:

- йўл ҳаракати ҳолатини кўздан кечиришда ҳайдовчига ёрдам бериш;

- уни хавфли вазиятни олдини олиш учун чоралар кўришга ундаш;

- ҳайдовчининг чарчоқларини қисқартириш автомобилни ҳайдашнинг бир оз юкини ўзига олиш;[1]

-ҳайдовчининг ўзи аварияга йўл қўймаслик учун зарурий чораларни кўрмаса, ёки унинг оқибатларининг оғирлигини камайтиролмаса, автоматик равишда бошқаришни назорат остига олиш.[3]

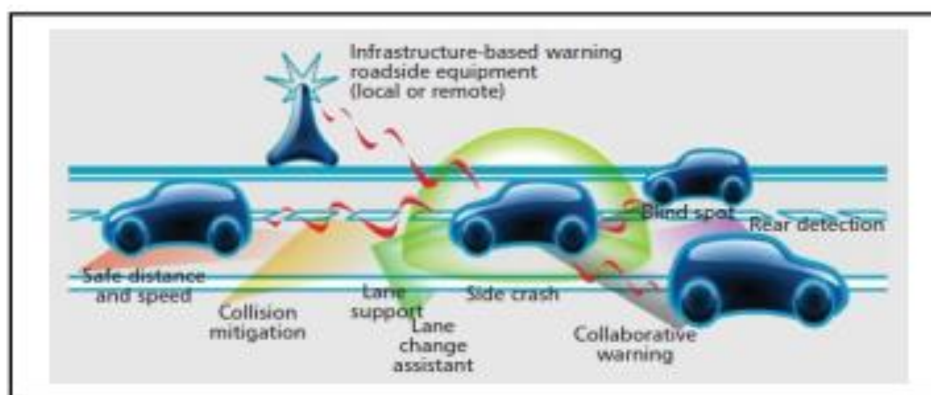

1-расм. Ақлли инфратузилма ва ҳаракатланаётган транспорт воситалари ўртасидаги алоқа схемаси.

Натижалар

АЙҲБТ татбиқ қилинишининг самарасини билишимиз мумкин:

-АЙҲБТ билан бирлашган йўловчиларга маълумот бериш тизими (Хелсинки, Финляндия) умумий туриб қолишлар вақтини 44-48%, йўлдаги умумий вақтни 11%,

вақт йўқотилишини эса йилига 35800-67000 киши соатга камайтириш имконини берди;

- Светофор объектлари бошқарилишининг мослашувчи тизимини ишлатиш (Лос Анжелес, АҚШ) умумий транспортлар тўхтаб қолишини 28-41% камайтирди;

- Жамоат транспортига устунлик бериш тизими (Саусхемптон, Буюк Британия) автобуслар ёқилғи сарфини 13% камайтирди, шунинг ҳисобига ҳавога зарарли газлар чиқиши 15% камайди.

Муҳокама

ИТТ дастурида максимал фойда олиш учун ақлли воситани максимал даражада ошириш керак. Тизимларни тегишли технологик тузилмалар орқали маълумотларни узатиши ва қабул қилиши керак бўлади.

Маълумотларни узатиш уч даражада булар транспорт воситаси датчиклар орқали автомагистрал инфратузилмасидан олинган маълумотлар, детекторлар ва бошқариш тизимлари, автомагистрал инфратузилмаси, шунингдек, қабул қилувчи транспорт воситасидан маълумот олади ва қабул қилувчи транспорт воситаси ва инфратузилма ўртасидаги маълумотлар юборилади ва якуний тузатилади ва қарор қабул қилинади.

Хулоса

Ушбу мақоламда ИТТнинг афзалликлари, муаммолари ва келажакда эксплуатациясияа қилиш билан якунланади. Яхшиланган ва такомиллаштирилган телематик технологияларни доимий равишда қўллаш, қўлланилган жойда жуда катта фойда келтиради.

ИТТ-дан фойдаланиш йўллардан маълумот олишни ҳар хил йўллар билан яхшилайди, масалан, автоҳалокатлар маълумоти , ҳайдовчилар ҳақида маълумот олиш, йўл шароити ҳақида малумот.

Барқарор ИТТда карбонат ангидрид чиқиндиларини камайтиришга имкон беради.ИТТнинг амалдаги дастурлари йўловчи ва ҳайдовчиларнинг ҳавфсизлиги ва ишончини янада кучайтирилиши мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар

1 т.ф.д, проф. И.С.Содиқов, т.ф.н., проф., К.Х.Азизов, т.ф.н., доц.А.Х.Ўроқов «Автомобиль йўлларини ободонлаштириш ва жиҳозлаш». Дарслик, 2018 й. 367 бет.

2 Қ.Х.Азизов. Ҳаракат хавфсизлигини ташкил этиш асослари. –Т«Fан va texnologiya», 2009, 245 бет.

3 A.B. Nkoro and Y.A. Vershinin Member, IEEE Current and Future Trends in Applications of Intelligent Transport Systems on Cars and Infrastructure

МИЛЛИЙ ҒОЯ ТИЗИМИНИНГ ИНСОН ДУНЁҚАРАШИ БИЛФН АЛОҚАДОРЛИГИ

Матчанова Барно Иркиновна
Ўзбекистон миллий университети тадқиқотчиси
sapayev-2017@mail.ru

Аннотация: Ушбу мақолада миллий ғояни тизим сифатида ишлашида муҳим омиллардан, шунингдек бу тизимнинг элементларидан бири бўлган инсон дунёқараши билан алоқадорлиги масалалари назарий-методологик жиҳатдан кўриб чиқилган. Ҳамда соҳа мутахассисларини бу бўйича ёндашувлари таҳлил қилинган. Шунингдек, хулоса қисмида муаллифнинг мавзуга доир фикр-мулоҳазалари келтирилади.

Калит сўзлар: миллий ғоя, тизим, элемент, дунёқараш, фикр, мулоҳаза, онг, тафаккур, тараққиёт, ислоҳот, ижтимоий ҳаёт соҳалари.

КИРИШ

Миллий ғоя – халқнинг орзу-интилишларини, мақсад-муддаоларини ўзида мужассам этадиган, инсонлар ҳаётида аҳамиятли бўлган, ўзининг мураккаб тузилиши эътиборли тизимни ташкил қилиб, элементлар ўзаро алоқадорлигининг кучайиши натижасида инсонлар онги ва тафаккури ўзгаришига таъсир қилиб борадиган бир тизимдир. Айнан шу тизим бугунги чуқур ислоҳотлар амалга оширилаётган бир даврда жамият тараққиётининг ғоявий-мафкуравий асоси бўлиб хизмат қилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президенти таъкидлаганидек, “Биз Ўзбекистонни ривожланган мамлакатга айлантиришни мақсад қилиб қўйган эканмиз, бунга фақат жадал ислоҳотлар, илм-маърифат ва инновация билан эриша оламиз”[1]. Миллий ғоя инсоннинг ишонч-эътиқодига айланишида бу тизимининг бир элементи бўлган инсон онги муҳим аҳамиятга эга. Айнан инсон онги ва тафаккурининг ўзи ҳам тизим ичидаги бир тузилма сифатида қаралса, ўзида кўплаб элементларни мужассамлаштирганини эътироф этиб ўтиш лозим. Айнан инсон онги ва тафаккури тизим ичидаги бир тузилма сифатида қуйидаги элементларни қамраб олади : а)мақсад; б)манфаат; д)хулқ-атвор; э)тафаккур; ф)салоҳият; г)руҳият; ҳ)фикр; и)тасаввур; ж)ўй; к)қараш; л)муносабат; м)дунёқараш; н)идрок; о)фараз; п)ўй; қ) ҳаёлдан иборат бўлади. Бу элементлар ичида дунёқараш муҳим бир аҳамиятга эга. Чунки, айнан миллий ғояга бўлган ишонч, инсонни онги ва тафаккурини ўзгариши ва миллий ғоя илгари сурган мақсадларни англаб етиш билан боғлиқ бўлса, онг ва тафаккурнинг ўзгариши инсонларда дунёқараш ўзгариб, эртанги кунга ишонч ортиб боришига хизмат қилади.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Дунёқараш инсондаги шундай руҳий-психологик ҳусусиятки, у инсонни ва оламни зарурий тарзда англашни ифодалайди. Инсон онгининг бир элементи сифатида дунёқараш ўз тузилмасига эга бўлиб, англаш, тушуниш, билиш, натижасида юзага келган баҳолар тизими сифатида пайдо бўлади.

Инсон дунёқараши инсонни миллий ғоя билан боғлайдиган асосий воситадир. Чунки, инсон миллий ғояни моҳияти, уни нималарга қаратилган эканлиги, унда илгари сурилган мақсад-муддаоларни амалга оширишда асосий механизмларини тўла тушуниб олиши учун унинг дунёқарашида яхлит тушуниш ҳосил бўлиши керак. Нега деганда, дунёқараш аслида, дунёнинг инсон онгида ўзига хос инъикоси ҳисобланади[2].

НАТИЖА

Инсон миллий ғоянинг асосий негизлари бўлмиш миллий маънавий мерос ва умуминсоний қадриятларни англаб етиши ҳам дунёқараш билан бевосита алоқадор. Инсон ўз дунёқараши орқали ўзини ва дунёни англаб етиши мумкин. Бунда ўзини англаган инсон ўзини қандай қадрятларга таянган ҳолда яшаши, ҳаётининг мазмуни ва дунё билан ўзини алоқасида қандай қонуниятларга амал қилиши лозимлигини тушуниб боради ва шу орқали халқни бир вакили сифатида миллийлик нуқтаи назаридан аҳамиятга эга бўлган қадрятлар ва умуминсоний принципларни моҳиятини англай боради. Инсон дунёқараши шакллана борган сари миллий ғояга шунча яқинлаша боради. Чунки, дунёқараш инсоннинг ўзига ва уни қуршаб турган борлиққа бўлган муносабатларини ифодалайдиган муайян кўникмалари, малакалари, билимлари, ҳамда дунёни амалий ва назарий ўзлаштириши ҳамдир.

МУҲОКАМА

Миллий ғоя инсон онги ва тафаккурини ўзгаришига таъсири ҳам аввало, дунёқараш замирида содир бўлади. Чунки, дунёқараш инсоннинг дунёни сезиши, идрок этиши, тасаввур қилиши, тушунишидан тортиб, унинг дунёдаги ўз ўрни ва ролини белгилашига бевосита таъсир қилиб боради.

Дунёқарашни миллий ғоя тизими билан алоқадорлигини белгилаб берадиган яна бир муҳим омил- бу унинг ижтимоий-тарихий характерга эга эканлигидир. Бунда ҳар бир даврнинг дунёқараши шаклланади ва шу давр ғоялари, мафкураларида акс этиб боради ва ўз навбатида бу ғоя ва мафкуралар инсон дунёқарашида ҳам акс этиши мумкин. Масалан, Мустабид тузум даврида “Турмуш ва ижтимоий борлиқ онгни белгилайди” деган тамойил асосида шакланган инсон дунёқараши шу давр ижтимоий-иқтисодий муносабатларига, ижтимоий ҳаёт соҳаларига таъсир қилган бўлса мустақиллик даврида бу тамойилни бир томонламалиги, “Инсон онги ва тафаккури турмушни белгилаши” жиҳатлари ҳам мавжуд эканлиги доирасида ва шу тамойил асосида инсонда дунёқараш шаклланмоқда.

Инсон онги ва тафаккурини бир элементи сифатида дунёқараш инсонни ўзлигини англашида муҳим аҳамиятга эга. Айнан дунёқарашнинг мана шу жиҳати миллий ғояни тизим сифатида фаолият олиб бориши, ҳамда инсонни эътиқоди даражасига кўтарилишида таъсир қилади. Чунки, “инсон онги нафақат воқелик объектларига, балки жамият қадрятларига муносабатни, ўз-ўзига муносабатни ҳам ўз-ўзини англашни ҳам ўз ичига олади”[3].

Миллий ғоя тизими суянган миллий маънавий мерос ҳам дунёқараш шаклланишида бевосита таъсир қилади. Чунки, маънавий мерос ўз навбатида аждодлар дунёқарашини, дунёни англагани натижаси сифатида бизга намоён бўлади. Бунда ривожланиш ва тадрижийлик қонуниятига кўра юксак дунёқараш юксак асосларга эга бўлган меросни пайдо қилади. Бу негизларга таяниб халқнинг миллий ғояси ҳам умуминсоний тан олинган принципларга жавоб берадиган тизим шаклида ишлай оладиган ғояга айланади[4].

ХУЛОСА

Демак, дунёқараш инсоннинг дунёни ва ўз-ўзини англаши йўлидаги бир бутун қарашларининг йиғиндиси бўлиб, у жамият ривожланиб бориши билан инсоннинг

амалий ва назарий билиш фаолияти натижасида такомиллашиб боради. Дунёқараш элементларида борлиқнинг оддий ҳиссий ва аклий инъикоси сифатида ҳосил бўлган сезги, идрок ва тасаввурлардан тортиб, назарий тафаккурда мантиқий жиҳатдан қайта ишланиб ҳосил бўлган мифологик, диний, фалсафий, сиёсий, хуқуқий, ахлоқий, эстетик, бадиий ва илмий билимлар, нуқтаи назарлар, ишонч ва эътиқодларнинг барчаси киради.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Мирзиёев Ш.М, Миллий тикланишдан - миллий юксалиш сари, - Т.: Ўзбекистон, 2020, 4-жилд, 10-бет
2. Каримов.И.А Ўзбекистоннинг сиёсий-ижтимоий ва иқтисодий истиқболининг асосий тамойиллари // Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир. Т.3 – Т.: “Ўзбекистон”, 1996. – Б.34
3. Фалсафа қомусий луғат, - Т.: Шарқ, 2004. 90-бет
4. Каримов И. А. Миллий истиқлол мафкураси-халқ эътиқоди ва буюк келажакка ишончдир. –Озод ва обод ватан, эркин ва фаровон ҳаёт – пировард мақсадимиз. Т.8. Т.: Ўзбекистон, 2000. –Б. 489.

ТАЛАБА- ЁШЛАРНИНГ АХЛОҚИЙ БУРЧИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ – КОМИЛ ИНСОН ТАРБИЯСИНИНГ МУХИМ ОМИЛИ.

Султанов Оғабек
ЎзМУ магистранти
Sultan.aga3721@bk.ru
Тел.+998(93)360-37-21.

Аннотация: Мақолада олий таълим муассасаларида таҳсил олаётган талабаларнинг келгусида нафақат етук мутахассис, балки ўз она юртини севувчи фаол фуқаро сифатида тайёрлаш, уларнинг ватанпарварлигини ривожлантириш жамиятимиз, миллатимизнинг ҳар қандай хавф ва таҳдидларга бардош бера олишини таъминлаши масалалари очиб берилган.

Калит сўзлар: олий таълим, ахлоқий фазилатлар, Туркий гулистон ёҳуд ахлоқ, юксак маънавиятли шахс, ҳислатлар ва иллатлар.

КИРИШ

Олий таълим тизимида бурчнинг бўлиши аҳамиятлими ёки бурчнинг вазифаси нимада деб савол берадиган бўлсак қуйидагиларни таъкидлаш лозим. Европанинг бир неча университетлари томонидан Олий таълимдан кейин талабалар ишга киришидаги муоммолар ўрганилиб чиқилди.2010-йилда Кёлн университетининг олимлари Хеқман ва Қаутз тадқиқот олиб борди.Тадқиқот натижаларига кўра билим диплом умуман рўл ўйнамаслиги ишга кириш жараёнида ундан кўпинча шахсий қобилияти ва кўникма,итоаткорлик мувафаққият сари бошлаган.Бу бўйича 25 йил давомида изланишлар олиб борилган. Иш берувчилар ва битирувчилар ўртасидаги йиллик миллий сўровларда 2015-йил қатнашувчиларнинг 80 фоизи олий маълумотли ва ётакчилик қобилиятига егалиги аниқланган.Яна бир тадқиқот 2013-йилда ўтказилади.Охирги натижалар шуни кўрсатадики университетни битирган талабаларнинг барчасида керакли бўлган коникмалар умуман бўлмаган.Бундан шуни тушуниш мумкинки, олий таълим талабаларга фақат керакли бўлган билимларни беради аммо иш топиш хар бир инсоннинг ўзига боғлиқ.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯСИ

Бурч одамнинг олдига қўйган мақсадини амалга оширишда қатъият билан давом эттириши учун кўмаклашади. Бунинг учун албатта унда бурчдан ташқари қуйидаги ахлоқий хусусиятлар бўлиши керак:

Биринчидан ахлоқий фазилатлар. Фазилатлар деганда биз инсоннинг ҳаёлида ва фаолиятида яхшиликни ният қилишидир. Шу ўринда ҳар соҳада тўғри ўйлаб, ақлга таяниб иш кўришдан иборат ҳам ҳисобланади.

Маъсулият бу ҳозирги вақтга келиб ҳамманинг диққат марказига айланиниб қолган ижобий ҳислатдир. Маъсулият билан ишлаш инсонда ўз ишининг қийинчиликларини осонгина енгиб ўтишга ёрдам беради.

Зеҳн ва идрок.

Бу ҳақида маърифатпарвар шоир ва ёзувчимиз Абдулла Авлонийнинг ”Туркий Гулистон ёҳуд ахлоқ” китобида яхши таъриф берилган.Таърифга кўра “Идрок ва зако деб очуқ фикрли, хуштабиат, зийрак бўлмакни айтилур. Идрок ва зако яхши хулқларнинг разваи ризвони, ибрат кўзларининг нури раҳмонийсидир.Илму маърифат

соҳиби бўлмоқ учун саъй ва ғайрат керак ўлдиғи каби зеҳн ва идрокнинг ҳам саломат бўлмоғи шартдур[1].

Бурчнинг инсон ҳаётидаги роли ҳақида гап кетганда албатта бу тушунча ўзининг қалбида ўз ишининг нақадар улуғлигини, натижаси эса ўзи ва бошқаларга ҳам наф келтиришини назарда тутади.Буюк файласуф Абу Наср Фаробийнинг “Фозил одамлар шаҳри” асарида қуйидагича фикрлар орқали ҳокимлардаги ҳислатлар ва иллатлар тилга олинади.”Ҳокимлар, асл олижаноб оқсоқоллар сингари улуғвор ёшда ва ҳаётий тажрибага эга болишлари керак.Ишда бунга қанчалик риоя қилинса, шунчалик тўғри бўлади. Агар ҳокимлар тарбиясиз бўлсалар, Афлотунинг фикрича, у ҳолда уларнинг ишлари ҳам,фуқароларнинг ишлари ҳам инқирозга юз тутади. У мисол тариқасида юнон ҳокимлари ҳақида гапиради. Агар улар илм егаси бўлмаганларида қўл остидагиларнинг ва ўзларининг ишларини барбод этиб, шаҳарларни ҳалокатга учратган бўлардилар”[2].

Дунёнинг ривожланган мамлакатларидаги салоҳиятли университетлар томонидан ишлаб чиқилган ва кўплаб давлатлар олий таълим муассасалари томонидан тан олинган талабалар интеллектуал салоҳиятини белгилаш мезонларида қуйидагиларга алоҳида эътибор қаратилади.

-талабанинг аналитик фикрлаши

-талабанинг танқидий фикрлаши

-талабанинг синтез қила олиш лаёқати

-талабанинг креатив фикрлаши

- талабанинг муаммони ечиш кўникмаси[3].

Ушбу мезонлар орқали бўлажак кадрларнинг интеллектуал савияси аниқланади ва юқори салоҳиятга эга мутахассислар сифатида баҳоланади. Талабалар интеллектуал маданияти тушунчасининг таркибий қисмини билим, тафаккур ва дунёқараш ташкил қилади.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖА

Ахлоқий бурч ва ахлоқнинг олий таълим тизимида талабаларнинг ўз ишига, ватанига ва оиласига садоқат, бурч орқали хизмат қилишида ва ҳаётини мустаҳкамлаб боришида кўришимиз мумкин .Ахлоқий масалалар ҳар бир даврнинг ўзига яраша муҳим бир муомоси ҳисобланиб келган.Президентимиз Шавкат Мирзиёев ёшлар ҳақида шундай фикр айтганлар” Айни вақтда ҳалол ва самарали меҳнати, илмий-ижодий ютуқлари, Ватанга садоқатли хизмати билан барчага ўрнак бўлаётган мард ўғлонларимизни қўллаб-қувватлаш ва рағбатлантириш давлатимиз ва жамиятимизнинг эътибор марказида бўлиши зарур”[4].

Илм-инсон маънавиятини ёритувчи чироқдир.Илм орқали ҳар бир инсон ўзининг орзу интилишларини амалга ошира олади.Илм олмаслик эса турли иллатларни келтириб чиқаради.Чунки бекорчилик одамларни турли хилдаги жиноятларни содир этишга олиб келади.Жамиятимизда жиноятларнинг камайишини олдини олиш учун ҳам ёшларни илм олишга юксак бурч эгаси бўлиб оиласининг бахтини таъминлашига эришиши керак.

Олий таълим тизимида талабаларнинг ўз ишига ва устозларига бўлган хурматли бўлиши жоиздир. Буни биз буюк фақиҳ олимимиз Бурҳониддин Ал-Марғилонийнинг

“Илм,Олим ва толиби илм ҳақидаги” фикрлари орқали кўришимз мумкин.У ўзининг араб тилида ёзган шеърлари орқали олим,илм ва толиби илм ҳақида ажойиб фикрларини баён этаганки,бу фикрлар орқали ҳудди бугунги кунда ёзилгандек.Масалан у олим ҳақида айтар экан, ижтимоий ҳаётда олимнинг тутган йўли катта таъсирга эга эканини,бузуқ эътиқодли олим динни ,шариатни,илмни ва халқни бузиб юбориши ҳақида айтиб ўтади.

ХУЛОСА

Ҳозирги даврда талаба ёшлар меҳнати, аввало ўқув фаолиятида, фан асосларини эгаллашда, профессионал кўникмалар ҳосил қилишда, илмийтадқиқот ишларида вужудга келади ва такомиллашиб боради. Ўқиш, билимолиш талабалар учун алоҳида хусусиятларга эга бўлган профессионал фаолиятдир.

-Талабанинг ишлаб чиқариш амалиётидаги меҳнатининг асосий кўрсаткичи ўқув жараёнида олган билимларини иш фаолиятида мустақил қўллай билиш даражаси, меҳнат унумдорлигини оширишга қўшган ҳиссаси, бажарилган ишнинг сифати ва самарадорлиги, меҳнат интизомига қатъий риоя қилиши ва бошқалардир.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Abdulla Avloniy.Toshkent tongi.-T.:”G’afur G’ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti”-1979,16-b
2. Abu Nasr Farobiy.Fozil odamlar shahri.-T.:” O’zbekiston Milliy ensklopediyasi”, -T.:2004,66-B
3. Sompong Punturat, Paisan Suwannoi, Jatuphum Ketchatturat. Intellectual Skills Assessment for the Teacher Studentsat the Faculty of Education, Khon Kaen University. Procedia - Social and Behavioral Sciences 116 (2014) –pp. 1704 – 1708.
4. Shavkat Mirziyoyev.Milliy Taraqqiyot yo’limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko’taramiz.-T.:”O’zbekiston”-2017,535-b.

МИЛЛИЙ ҒОЯ ТИЗИМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АЙРИМ МУАММОЛАРИ

Матчанова Барно Иркиновна
Ўзбекистон миллий университети тадқиқотчиси
sapayev-2017@mail.ru

АННОТАЦИЯ: Ушбу мақолада миллий ғоя тизимини ривожлантиришнинг айрим муаммолари муҳим омиллардан, шунингдек бу тизимнинг элементларидан бири бўлган инсон дунёқараши билан алоқадорлиги масалалари назарий-методологик жиҳатдан кўриб чиқилган. ҳамда соҳа мутахассисларини бу бўйича ёндашувлари таҳлил қилинган. шунингдек, хулоса қисмида муаллифнинг мавзуга доир фикр-мулоҳазалари келтирилади.

Калит сўзлар: миллий ғоя, тизим, элемент, дунёқараш, фикр, мулоҳаза, онг, тафаккур, тараққиёт,ислоҳот, ижтимоий ҳаёт соҳалари.

КИРИШ

XXI аср авлоди турли ғоявий таъсирлар ҳар қачонгидан ҳам кучлироқ таъсир этадиган, уларнинг бузғунчилик имкониятлари кўпайиб бораётган даврда камол топмоқда. Бугун барча таълим муассасаларида аҳолини бирлаштирадиган, эзгу ишларга сафарбар этадиган, бузғунчи ғояларга қарши курашда миллий ғояни ривожлантириш воситалари борасида қўшимча дарслар, махсус курслар бўлиши муҳим заруратга айланди. Бу борада мазмун-моҳиятига миллий ғоя сингдирилган асарларнинг роли алоҳида аҳамиятга эга бўлиб, шу мазмундаги ўқув дастурлари, дарслик ва қўлланмаларининг янги авлодини яратишда миллий ғоя тамойилларини теран акс эттириш ўта муҳим вазифага айланди.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Тараққиётнинг янги босқичида ушбу мавзуга алоқадор соҳаларда амалга оширилган туб ислоҳатлар ва янгиланишлар таҳлили мазкур жараёнда маънавий-мафкуравий тамойилларнинг миллий ғояни ривожлантиришга таъсири қуйидагича намоён бўлганини аниқлаш имконини берди: а) жамият ҳаётининг барча соҳаларидаги тезкор ислоҳотлар натижасида халқимизда тадрижий тарзда миллий ғояни ривожлантиришга хизмат қиладиган юксак маънавият туйғуси, миллий юксалиш жараёнига ижобий муносабат, азалий қадриятларни асраб-авайлашга нисбатан кучли интилиш шаклланди; б) демократик ҳуқуқий давлат ва кучли ривожланган фуқаролик жамиятини борпо этиш жараёни талабларига мос миллий ғояни ривожлантириш эҳтиёжи ва зарурати ижтимоий-иқтисодий ва маънавий-маърифий муносабатларни бошқариш сиёсатининг янги усуллари ва воситаларини белгилаб берди, бу борадаги маънавий-мафкуравий норма ва тамойиллар бевосита сиёсатда ўз аксини топа бошлади; в) янги жамият қуришни мақсад қилган миллий ғояни ривожлантиришнинг ижтимоий, иқтисодий, сиёсий, ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш, бошқариш ҳамда назорат қилишнинг ҳозирги давр талабларига мос, замонавий институционал тизимини, аҳолининг турли қатламлари, давлат ва нодавлат ташкилотлари, фуқаролик институтлари ва шахслараро муносабатларда ўзаро ҳамкорлик ҳамда ҳамжиҳатлик тамойилларини янада кучайтиришни тақозо қилди

“Ўзбекистон тараққиётнинг янги босқичида миллий ғояни ривожлантириш концепцияси”да таъкидланганидек, бугун жаҳон геосиёсий майдонидаги ўзгаришлар,

глобаллашув жараёнларининг кучайиши ҳамда замонавий ахборот технологияларининг жадал ривожланиши ер юзидаги давлатлар тарихида кескин бурилиш ясади. Инсоният мутлақо ўзгача муҳит, янгича талаб ва илгарилари кузатилмаган хавф-хатар ҳамда таҳдидлар кучайган бир шароитда яшашига тўғри келмоқда. Дунё миқиёсида шиддат билан кечаётган бундай жараёнлар ижтимоий ҳаётнинг барча жабҳаларига, жумладан, маънавий-маърифий соҳаларга ҳам жиддий таъсир ўтказмоқда[1].

Сўнгги пайтларда мафкуравий бўшлиқ, уюшмаган ёшлар, уларнинг бандлигини таъминлаш борасида турли чора-тадбирларга қаратилган мулоҳазалар илгари сурилмоқда. Бунга эришишда аҳоли, жумладан, ёшларнинг фаоллиги алоҳида аҳамият касб этади. Ёшларнинг ижтимоий фаоллигини оширишда эса, ғоявий омил муҳим ўрин тутади. Шу жиҳатдан, халқимизни бирлаштирадиган, унинг эзгу мақсадлари ва ҳаётий манфаатларини ўзида мужассам этадиган миллий ғоянинг амал қилиш механизмларини янада кучайтириш долзарб вазифалардан бўлиб қолмоқда.

НАТИЖА

Жамиятдаги объектив бирлашув тенденцияларининг кучайиб бориши миллий ўзига хосликнинг мустаҳкамланиши, миллий ўзликни англашнинг мустаҳкамланиши йўлидаги барқарор қарама-қарши жараён билан биргаликда кечмоқда. Шунинг учун кўпмиллатли давлат ривожланиши учун ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий ўзгаришлар шароитларида миллий омил алоҳида долзарблик касб этади. Аммо миллий ғоя, миллий ўзликни англашнинг ўзига хосликлари ва унинг асосий қадриятларини ҳисобга олувчи давлат ҳамда миллат сиёсатининг илмий асосланган концепцияси ниҳоясига етмаганлиги жамиятнинг барқарор ривожланишига тўсқинлик қилади. “Ўзбекистонни технологик ривожлантириш ва ички бозорни модернизация қилиш бўйича кучли миллий ғоя, миллий дастур керак. Ушбу дастур Ўзбекистонни жаҳондаги тараққий топган мамлакатлар қаторига тезроқ олиб чиқишга имкон яратиши лозим”[4.114].

Ҳар қандай миллат жаҳон цивилизациясида ўзининг муносиб ўрнини эгаллашга интилар экан, ушбу миллатнинг ғояси умуминсоний қадриятларга ҳам суяниши шарт. Ҳар бир халқнинг тарихий, маданий ва маънавий меросида умуминсоний қадриятлар ҳам ўзига хос шакллар ва кўринишларда ифода этилган бўлади. Шу билан бирга, бошқа миллатлар, давлатлар, динлар ва цивилизацияларнинг хос қадриятлари ва ижобий тажрибаларидан фойдаланиш ҳам жаҳон тараққиётининг ҳозирги босқичида маълум аҳамият касб этади. Шу маънода, мафкуравий жараёнлар жадаллашган даврда кучли жамият қуриш учун халқимизнинг миллий маърифий қарашларимизни янада чуқурлаштиришга эҳтиёжлар сезилмоқда. Чунки, биз қураётган жамият ғарбдан ёки шарқдан кўр-кўрона кўчириб олинмаган, балки бир неча минг йиллик тарихий тажрибаларимизга асосланади.

МУҲОКАМА

Умуман, бугунги ижтимоий-маданий тизим учун хусусиятли бўлган ҳаёт фаолиятининг ўзгариб бораётган шароитлари ва янги қадриятли мақсадлар бузғунчи ғояларнинг келиб чиқиши, унинг террорчилик, оммавий қотиллик, геноцид, расизм, нигилизм, вандализм, “оммавий маданият” сингари кўринишлари тарқалишига олиб келмоқда. Айни ҳозирги ижтимоий-маданий тизимда инсон томонидан яратилаётган вайронкор ғоялар, уларнинг ўзига хос жиҳатларини тадқиқ қилиш, бундай ғояларнинг

ҳам вертикал, ҳам горизантал ўсиб бориши сабабларини ўрганиш ҳамда бу ғояларнинг салбий оқибатларини камайтиришнинг эҳтимолий йўлларини ўрганиш талаб этмоқда.

Бугун яхлит Ўзбекистон жамиятни шакллантиришга бўлган ижтимоий эҳтиёжга қарамасдан, миллий ғоя сиёсатини назарий жиҳатдан ишлаб чиқиш ва амалий жиҳатдан йўналтириш миллий ғоянинг яққол намоён бўладиган “чизгилари” йўқлиги туфайли маълум даражада муаммоларга дуч келмоқдамиз. Бу эса, ҳозирги жамиятда миллий ғояни рўёбга чиқариш шакли сифатида тадқиқ этиш лозимлигини англатади.

ХУЛОСА

Бизнингча, ўзлигимизни англаш жамиятдаги турли масалалар юзасидан келишув ёки муросага келиш натижаси эмас, балки миллий ғоямизни мамлакатнинг объектив ва субъектив бутунлигини, унинг маданиятини ҳам маконда, ҳам замонда шакллантиришни таъминлайдиган даражадаги мувозанатини вужудга келтириш омили деб тасаввур қилишимиз керак. Бундан келиб чиқадики, миллий юксалиш миллий ғоямизнинг замонавий жамиятга мувофиқлигини кўрсатувчи бошқа шаклларини ҳам очиб беришнинг муҳим шарти сифатида юзага чиқади. Бундан ташқари, айнан бундай миллий юксалиш орқали миллий ғоянинг салоҳияти ва унинг ўзига хослиги намоён бўлади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон тараққиётининг янги босқичида миллий ғояни ривожлантириш концепцияси лойиҳаси. https://uza.uz/uz/posts/milliy-oyani-rivozhlantirish-kontseptsiyasi-umumkhal-mu-okam-12-12-2019.
2. Ўзбекистон тараққиётининг янги босқичида миллий ғояни ривожлантириш концепцияси лойиҳаси. https://uza.uz/uz/posts/milliy-oyani-rivozhlantirish-kontseptsiyasi-umumkhal-mu-okam-12-12-2019.
3. Ўзбекистон тараққиётининг янги босқичида миллий ғояни ривожлантириш концепцияси лойиҳаси. https://uza.uz/uz/posts/milliy-oyani-rivozhlantirish-kontseptsiyasi-umumkhal-mu-okam-12-12-2019.
4. Мирзиёев Ш.М. «Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолятимизга берилган энг олий баҳодир» 2-жилд -Тошкент, «Ўзбекистон» 2019. –Б. 114

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ КОШИ РАЗЛОЖЕНИЕМ В СТЕПЕННОЙ РЯД

Алиев Джавохир Эшдавлатович[1], Ўтаназарова Юлдуз Равшан қизи[2]

[1]Научный руководитель
преподаватель кафедры прикладной математики
и информатики javohir0033@mail.ru.,
[2]Студентка Термезского государственного университета
факультета информационных технологий
otanazarovay@gmail.com.

Аннотация: В данной статье выражается решение задач Коши разложением в степенной ряд на основе современных технологий. Задачи Коши решались с помощью программы Maple.

Ключевые слова: *DiffSer(), intDiff(), piecewise(), DiffInner(),* Функция Тейлора, математический маятник.

Применение рядов для решения ДУ рассмотрим на примере нелинейного уравнения второго порядка вида $y'' = f(x, y, y')$ удов

летворяющего начальным условиям $y(x_0) = y_0$, $y'(x_0) = y'_0$.

Предположим, что решение поставленной задачи существует и будем его искать в форме ряда Тейлора функции *y(x).*

$$y(x) = y(x_0) + y'(x_0)(x - x_0) + \frac{1}{2}y''(x_0)(x - x_0)^2 + \ldots$$

Для построения решения нужно знать производные в точке x0 порядка 1, 2, 3, ..., но это можно сделать с помощью самого уравнения и его начальных условий. Действительно, из начальных условий мы сразу имеем значение функции и ее первой производной в точке x_0. Подставляя их в уравнение, сразу находим значение 2-й производной $y''(x_0) = f(x_0, y_0, y'_0)$ Дифференцируя обе части исходного уравнения по аргументу x, получим выражение для 3-й производной

$$y''' = \frac{\partial f(x, y, y')}{\partial x} + \frac{\partial f(x, y, y')}{\partial y}y' + \frac{\partial f(x, y, y')}{\partial y'}y''$$

Подставляя в правую часть $x = x_0$ и значения предыдущих производных в этой точке, находим значение 3-й производной $y'''(x_0)$ в точке $x = x_0$. Дифференцируя последнее выражение еще раз, и выполняя подстановку известных производных, находим значение 4-й производной в точке $x = x_0$. Для определения производных функции *y(x)* в точке x_0 до требуемого порядка *n* дифференцирование и подстановку выполняем необходимое число раз. Затем найденные значения производных подставляем в представление решения в форме ряда Тейлора. Для тех значений *x* для которых этот ряд сходится, он будет представлять искомое решение задачи Коши.

Для решения задачи Коши $y'' = f(x, y, y')$, $y(x_0) = y_0$, $y'(x_0) = y'_0$ используем

следующую процедуру(см.[1],стр.450).

```
DiffSer:=proc(f::anything,x::name,y::name,y1::name,\
x0::numeric,y0::numeric,y01::numeric,n::integer)
local p,der,i,j,s:
```

```
m0||1:=y01:
m0||2:=subs(x=x0,y=y0,y1=y01,f);
der:=subs(y1=m1,f);
p:=y0+m0||1*(x-x0)+m0||2*(x-x0)^2/2:
 for i from 3 to n do
s:=0:
for j from 1 to i-2 do
s:=s+diff(der,m||j)*m||(j+1);
end do:
der:=diff(der,x)+diff(der,y)*m||1+s;
m0||i:=eval(der,{x=x0,y=y0,seq(m||k=m0||k,k=1..i-1)});
p:=p+(m0||i)*(x-x0)^i/i!; end do;
end proc:
```

Аргументами процедуры являются выражение для правой части ДУ *(f),* имена независимой переменной *(x),* неизвестной функции *(y)* и ее производной (y'), а также параметры x_0, y_0, y'_0, определяющие условия задачи Коши. Порядок усечения ряда n, задаваемый последним параметром, указывает, что последний член ряда будет иметь вид $a_n(x-x_0)^n$.

Операторы расположенные до первого цикла *for* формируют первые 3 члена ряда. В цикле *for* вычисляются оставшиеся производные и их значения в точке $x = x_0$, а также формируется ряд. В процедуре для всех появляющихся при последовательном дифференцировании производных решения используются обозначения *mN*, где *N* – порядок производной, а для их значений в точке x_0 используются переменные m_0N.

Пример 1. Решить следующую задачу Коши: $\frac{\partial^2}{\partial x^2}y = -yx^2$, $y(0)=1$, $\frac{d}{dx}y(0)=0$.

```
s:=DiffSer(-y*x^2,x,y,y1,0,1,0,20);
```

$$s := 1-\frac{1}{12}x^4+\frac{1}{672}x^8-\frac{1}{88704}x^{12}+\frac{1}{21288960}x^{16}-\frac{1}{8089804800}x^{20}$$

Выбранная задача имеет точное решение.

```
dsolve({diff(y(x),x$2)=-y(x)*x^2,y(0)=1,D(y)(0)=0},y(x));
s1:=rhs(%);
```

$$y(x)=\frac{1}{2}\Gamma\left(\frac{3}{4}\right)\sqrt{x}BesselJ\left(\frac{1}{4},\frac{x^2}{2}\right)-\frac{1}{2}\Gamma\left(\frac{3}{4}\right)\sqrt{x}BesselY\left(\frac{1}{4},\frac{x^2}{2}\right)$$

Для сравнения построим графики точного и приближенного решений. На следующем графике слева показано точное решение и приближенное до 20 – й степени, а справа до 100-й степени..

```
plot([s,s1],x=0..5,- 1..1,
color=BLACK,thickness=2,linestyle=[1,4]);
```

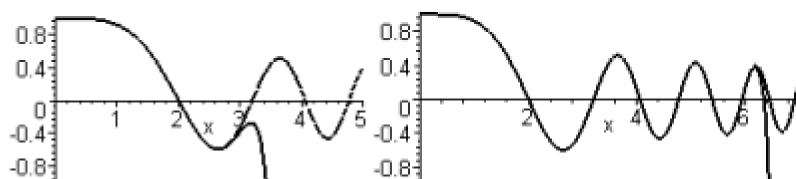

Как видим, увеличение числа членов ряда расширяет интервал аппроксимации решения.

Пример 2. Исследуем колебания плоского математического маятника – точка массы *m* подвешена на конце нити длины *l* и находится в однородном поле тяжести. Колебания маятника описываются уравнением $ml^2\varphi'' + mgl\sin\varphi = 0$,

где $\varphi(t)$ - угол отклонения маятника от положения равновесия. Перепишем это уравнение в виде $\varphi_n' = -\frac{g}{l}\sin\varphi$. Это вид ДУ, который можно решать с помощью процедуры *DiffSer*.

Для примера выберем *m=1*, *g=1*, а начальные условия возьмем следующего вида $\varphi(0) = 0, \quad \varphi'(0) = \frac{1}{8}$ т.е. задана начальная скорость и в нулевой момент времени маятник находится в положении равновесия.

Решим эту задачу Коши с помощью процедуры *DiffSer*.

```
> s:=DiffSer(-sin(y),x,y,y1,0,0,1/8,14);
```

$$s := \frac{1}{8}x - \frac{1}{48}x^3 + \frac{13}{12288}x^5 - \frac{4801}{165150720}x^7 + \frac{19531}{21743271936}x^9 - \frac{38052343}{765363172147200}x^{11} + \frac{4421087563}{1528277182143528960}x^{13}$$

```
> plot(s,x=0..Pi+1,color=BLACK,thickness=2,
linestyle=[1,4],numpoints=1000);
```

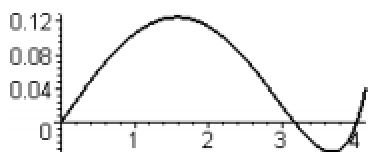

Если начальная скорость не слишком велика, то колебания должны быть периодическими. Мы видим, что наше решение через некоторый промежуток времени принимает нулевое значение, а значит, маятник возвращается в положение равновесия. Вероятно о дальнейшем поведении решения наш ряд ничего не говорит, поскольку начинает сказываться погрешность приближения.

Пример 3. Решим то же ДУ с другими начальными условиями, $\varphi(0) = \frac{1}{8}, \quad \varphi'(0) = 0$, т.е. задана начальное отклонение относительно положения равновесия, а начальная скорость равна 0.

```
> s:=DiffSer(-sin(y),x,y,y1,0,1/8,0,9):
evalf[5](s);
```

$$0.12500 - 0.062335x^2 + 0.0051542x^4 - 0.00016239x^6 + 0.14468 \cdot 10^{-5}x^8$$

```
> plot(s,x=0..Pi+2,color=BLACK,thickness=2,
linestyle=[1,4],numpoints=1000);
```

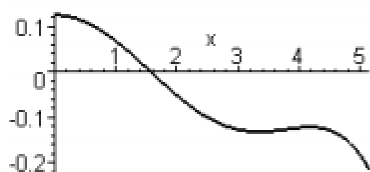

Из графика видно, что материальная точка возвращается в положение равновесия, затем удаляется от него в противоположном направлении. Для больших моментов времени полученное решение применять нельзя. Построить решение в форме ряда можно и другим способом. В этом способе решение *y(x)* представляется в виде степенного ряда с неопределенными коэффициентами

$$y(x) = a_0 + a_1(x - x_0) + a_2(x - x_0)^2 + a_3(x - x_0)^3 + ...$$

Этот ряд подставляется в левую и правую части уравнения $y'' = f(x, y, y')$ причем все функции правой части также раскладываются в степенные ряды. Далее выполняются необходимые вычисления с рядами правой части для представления ее в виде одного степенного ряда. Приравнивая в левой и правой части коэффициенты при одинаковых степенях $(x - x_0)^n$, получим систему линейных уравнений относительно неизвестных коэффициентов ряда a_n

В работе [1] стр.453 приведена процедура решения задачи Коши для ДУ 2-го порядка, имеющей вид $y'' = f(x, y, y')$, $y(x_0) = y_0$, $y'(x_0) = y'_0$, реализующая

описанный алгоритм. Вот ее код.

```
intDiff:=proc(f::anything,x::name,y::name,y1::name,\
x0::numeric,y0::numeric,y01::numeric,n::integer)
local p,pL,i,s,a,result:
p:=y0+y01*(x-x0):
 result:=p+sum(a[i]*(x-x0)^i,i=2..n);
 p:=p+sum(a[i]*(x-x0)^i,i=2..n+2);
pL:=series(subs(y=p,y1=diff(p,x),f),x=x0,n+1);
for i from 0 to n do
 eq||i:=coeff(diff(p,x$2)-convert(pL,polynom),x,i)=0;
 end do:
s:=solve({seq(eq||i,i=0..n)},{seq(a[i],i=2..n+2)});
assign(s); eval(result);
end proc:
```

Аргументы этой процедуры имеют тот же смысл, что и аргументы предыдущей процедуры. В теле процедуры введен промежуточный ряд, имеющий слагаемых на 2 больше, чем требуемое число членов, т.к. его приходится дважды дифференцировать. Отметим, что эта процедура работает быстрее предыдущей.

Пример 4. Решим задачу Коши $xy'' + y' + xy = 0, \quad y(0) = 1, \quad y'(0) = 0$. Для решения это уравнение с помощью разработанной процедуры, преобразуем его к виду $y'' = -\frac{y'}{x} - y$.

Отметим, что функция правой части при *x=0* не определена. Поэтому применение процедуры реализующей первый способ построения решения в виде ряда не представляется возможным, т.к. ее алгоритм предполагает вычисление правой части в точке *x=0*. Но в методе поиска неопределенных коэффициентов, реализованном в последней процедуре, значение правой части в этой точке не вычисляется.

```
> s:=intDiff(-y1/x-y,x,y,y1,0,1,0,12);
```

$$1 - \frac{1}{4}x^2 + \frac{1}{64}x^4 - \frac{1}{2304}x^6 + \frac{1}{147456}x^8 - \frac{1}{15745600}x^{10} + \frac{1}{2123366400}x^{12}$$

```
> s1:=dsolve({x*diff(y(x),x$2)+diff(y(x),x)+x*y(x)=0,
```

```
y(0)=1,D(y)(0)=0},y(x));
```

$s1 := y(x) = BesselJ(0, x)$

```
> plot([s,rhs(s1)],x=0..7,color=BLACK,thickness=2,
linestyle=[1,4],numpoints=1000);
```

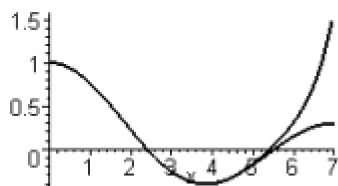

На графике приведено точное решение задачи и приближенное в виде ряда. Расхождение решения в форме ряда с точным решением может происходить по двум причинам. Первая состоит в том, что мы не можем выбрать достаточное количество членов ряда для получения удовлетворительной точности на широком интервале изменения аргумента. Это ограничение связано с ограничением по времени выполнения программы и по объему используемой ею памяти. Вторая причина состоит в том, что большинство рядов имеют конечный радиус сходимости и использование ряда для приближения решения на более широком интервале принципиально невозможно. Выход из создавшегося положения состоит в разбиении интервала поиска решения на отрезки такой длины, в пределах которых степенные ряды будут сходиться и давать приемлемое приближение решения. Вначале строится решение $s_1(x)$ в форме ряда Тейлора на отрезке $[x_0, x_1]$, где мы знаем, что ряд хорошо аппроксимирует решение и сходится. Затем находим значение этого ряда и его производной в точке x_1 и используем эти значения в качестве начальных значений для построения нового ряда $s_2(x)$ разложения решения в окрестности точки x_1 по степеням $(x - x_1)^n$. Построенный ряд используем для определения начальных условий Коши в точке $x = x_2$ и определяем третий ряд аппроксимирующий решение на следующем отрезка поиска решения и т.д. Для иллюстрации этого подхода рассмотрим ДУ описывающее колебания математического маятника.

Пример 5. Для нашей задачи возьмем начальные условия вида $y(0) = \frac{1}{8}, \quad y'(0) = 0,$ и для построения решения в форме ряда используем процедуру *intDiff*.

```
s1:=intDiff(-sin(y),x,'y','y1',0,0,1/8,20):
evalf[3](s1);
plot(s1,x=0..Pi+1,color=BLACK,thickness=2,
 linestyle=[1,4],numpoints=1000);
```

$$0.125x - 0.0208x^3 + 0.00106x^5 - 0.0000291x^7 + 0.898\cdot10^{-6}x^9 - 0.497\cdot10^{-7}x^{11} + 0.289\cdot10^{-8}x^{13} - $$
$$-0.146\cdot10^{-9}x^{15} + 0.697\cdot10^{-11}x^{17} - 0.351\cdot10^{-12}x^{19}$$

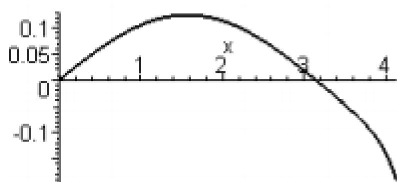

Полученный ряд дает удовлетворительное решение на отрезке [0,3]. Используем *x=3* в качестве начальной точки для решения новой задачи Коши. Подставим *x=3* в

найденный ряд и его производную по x для получения новых значений $y(0)=y_0$, $y'(0)=y'_0$. Опять решаем задачу Коши используя процедуру *intDiff.*

```
x0:=3:
y0:=subs(x=x0,s1):
y1:=subs(x=x0,diff(s1,x$1)):
s2:=intDiff(-sin(y),x,'y','y1',x0,y0,y1,14):
 evalf[3](s2);
```

$$0.392-0.125x-0.00895(x-3)^2+0.0208(x-3)^3+0.000758(x-3)^4-0.00106(x-3)^5-$$
$$-0.0000291(x-3)^6+0.0000287(x-3)^7+0.115\cdot10^{-5}(x-3)^8-0.857\cdot10^{-6}(x-3)^9-0.771\cdot10^{-7}(x-3)^{10}$$
$$+0.461\cdot10^{-7}(x-3)^{11}+0.530\cdot10^{-8}(x-3)^{12}-0.265\cdot10^{-8}(x-3)^{13}-0.306\cdot10^{-9}(x-3)^{14}$$

Из двух рядов создаем кусочно-непрерывную функцию и строим ее график.

```
Sser:=x->piecewise(x<=x0,s1,x>x0,s2):
plot(Sser(x),x=0..4,color=BLACK,thickness=2,
linestyle=[1,4],numpoints=1000);
```

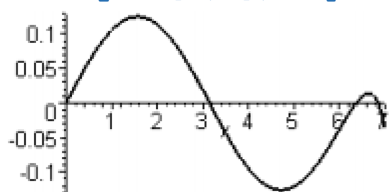

Полученная функция уже хорошо приближает решение на отрезке [0,6], где она похожа на синусоиду. Мы это знаем т.к. решение должно быть нечетным и периодическим (задача о колебании маятника). Интересно отметить, что построенная функция непрерывна вместе со своей 1-й производной. Действительно, 1-я производная первого ряда в точке *x=3* использована в качестве первой производной второго ряда как начальное значение. Вторая производная в точке стыковки для обеих функций, как правило, будет различной. Для первого ряда она вычисляется подстановкой $x=x_1$ во 2-ю производную первого ряда, а для второй вычисляется по формуле $y''(x)=f(x_1,y_1,y'_1)$. Для реализации метода решения задачи Коши ДУ 2-го порядка разложением в степенной ряд с разбиением на отрезки мы создали специальную процедуру.

```
StepSeries:=proc(f::anything,x::name,y::name,y1::name,\
x0::numeric, y0::numeric, y01::numeric,\
 n::integer,xend::numeric, dlt::numeric)
 local i,nn,DiffInner;
# Внутренняя процедура разложения решения в ряд
# в окрестности 0
DiffInner:=proc(f::anything,x::name,y::name,y1::name,\
y0::Or(numeric,realcons),\
y01::Or(numeric,realcons),n::integer)
localp,pL, i,s,a,result:
p:=y0+y01*x:
result:=p+sum(a[i]*x^i,i=2..n);
p:=p+sum(a[i]*x^i,i=2..n+2);
 pL:=series(subs(y=p,y1=diff(p,x),f),x=0,n+1);
for i from 0 to n do
eq||i:=coeff(diff(p,x$2)-convert(pL,polynom),x,i)=0;
```

```
 end do:
s:=solve({seq(eq||i,i=0..n)},{seq(a[i],i=2..n+2)});
assign(s);
 eval(result);
end proc:
nn:=floor((xend-x0)/dlt): # число точек стыковки
# Второе число X0i,Y0i,Y1i указывает номер шага i
X0||0:=x0: Y0||0:=y0: Y1||0:=y01:
s||1:=DiffInner(f,x,y,y1,Y00,Y10,n):
for i from 1 to nn-1 do
X0||i:=x0+dlt*i:
Y0||i:=evalf(subs(x=dlt,s||i));
Y1||i:=evalf(subs(x=dlt,diff(s||i,x$1)));
s||(i+1):=DiffInner(f,x,y,y1,Y0||i,Y1||i,n):
end do:
piecewise(seq(op([x<=X0||i,subs(x=x-X0||(i1),s||i)]),i=1..nn-1),\
subs(x=x-X0||(nn-1),s||nn));
end proc:
```

Аргументами процедуры являются выражение для правой части ДУ (f), имена независимой переменной (*x*), неизвестной функции (*y*) и ее производной (y'), а также параметры x_0, y_0, y'_o, определяющие условия задачи Коши. Порядок усечения рядов задаваемый параметром *n*, указывает, что их последние члены будут иметь вид $a_n(x-x_0)^n$. Эти аргументы в точности те же, что и у процедуры *DiffSer*. Последние два параметра определяют конец интервала поиска решения *xend* (оно ищется на интервале [x_0, *xend*]) и длину отрезков на которые разбивается этот интервал – *dlt.* Это означает, что будут построено $N=\left[\dfrac{xend-x_0}{dlt}\right]$ степенных рядов, которые будут стыковаться в точках $x_k = x_0 + k \cdot dlt, k=1,2,.., N$. Внутренняя процедура *DiffInner* идентична процедуре *DiffSer* и всегда вызывается со значением x_0=0, поэтому *DiffInner* не имеет этого аргумента. Результатом работы процедуры является *piecewise* функция, составленная из построенных рядов для которых выполняется преобразование к общей системе координат (координатная система первого отрезка). Работу процедуры проиллюстрируем на примере уравнения колебания математического маятника. Мы не будем приводить формулы полученной *piecewise* функции из-за их длины.

Пример 6. Для маятника задано начальное отклонение, а начальная скорость равна 0.

```
st:=time():
x0:=0: y0:=1/8: y1:=0:
r1:=StepSeries(-sin(y),x,'y','y1',x0,y0,y1,8,15,3):
time()-st;
plot(r1,x=-5..11.5,color=BLACK,thickness=2,numpoints=500);
```

На следующем рисунке слева приведен график решения, составленного из многочленов до 8-й степени, а справа –14-й. Оба решения составлены из 5-ти рядов построенных на отрезках [0,3], [3,6], [6,9], [9,12], [12,15]. На левом рисунке заметно

некоторое отличие 3-й волны графика от 2-х предыдущих, поэтому для улучшения решения пришлось повысить степень многочленов до 14-ти.

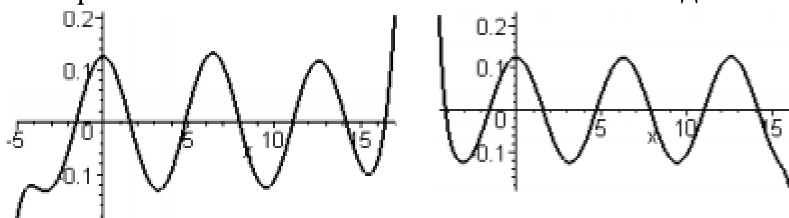

Выбрав другое начальное условие (начальное отклонение 0, начальная скорость не 0) получим следующее решение

```
x0:=0: y0:=0: y1:=1/8:
r1:=StepSeries(-sin(y),x,'y','y1',x0,y0,y1,20,15,3):
plot(r1,x=-4.1..16.5,color=BLACK,thickness=2,numpoints=500);
```

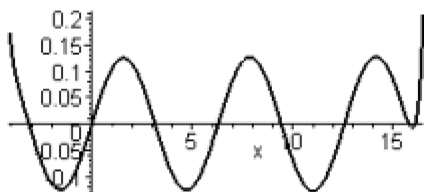

Здесь для построения приемлемого решения пришлось строить многочлены 20-й степени. Полученное решение можно применять на интервале несколько более широком, чем отрезок заданный в аргументе процедуры, поскольку первый ряд применим левее начальной точки x_0, а правый может давать приближение на отрезке несколько более широком, чем *dlt*. Если мы правильно выбрали параметр *dlt*, то решение в виде составного ряда будет всегда приемлемым на отрезке [x_0-*dlt*, *xend*]. Если начальная скорость достаточно высока (в нашем примере больше 2), то движение маятника перестает быть периодическим (маятник доходит до верхней точки и переваливает через нее). В этом случае угол отклонения маятника возрастает монотонно.

```
st:=time():
x0:=0: y0:=0: y1:=2.05:
r1:=StepSeries(-sin(y),x,'y','y1',x0,y0,y1,12,9,1):
 time()-st;
plot(r1,x=-1..10,color=BLACK,thickness=2,numpoints=500);
```

На следующем рисунке слева показан график решения при нулевом начальном смещении и начальной скорости y_1=2.05, а на правом – при начальной скорости равной y_1=3. Если начальная скорость достаточно велика, то кривизны графика решения почти незаметно. Легко видеть, что вне отрезка [0,9] построенные решения неприменимы.

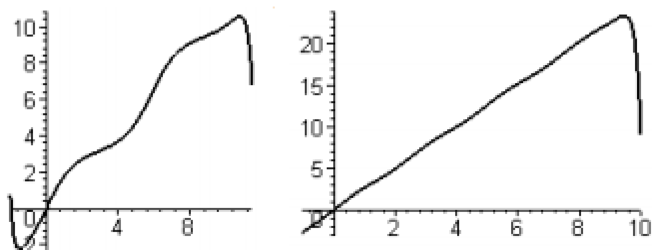

Отметим, что для построения последних решений длину отрезков, на которых построены ряды, пришлось брать равной единице, т.е. наши решения составлены из 9

многочленов 12-й степени. Если бы мы не использовали процедуру сшивания рядов, то не смогли бы построить хорошее решение на таком широком интервале изменения аргумента. Отметим также, что периодическое решение, соответствующее колебательному процессу достаточно построить на отрезке равном периоду колебаний, а на более широкий интервал времени решение мы можем продолжить с помощью нашей методики периодического продолжения функций.

Литература.

1. А.. Матросов. "Maple 6. Решение задач высшей математики и механики", БХВ, Петербург, 2001г.

МУСТАҚИЛ ДЕМОКРАТИК ТАРАҚҚИЁТ ЙЎЛИ – ЎЗБЕКИСТОННИНГ МИЛЛИЙ ЮКСАЛИШИ АСОСЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШ ОМИЛИ

Норбутаев Ислом Мусурмонович
Денов тадбиркорлик ва педагогика институти ўқитувчиси
norbutayev-2011@mail.ru

Аннотация: Ушбу мақолада мустақил демократик тараққиёт йўли – ўзбекистоннинг миллий юксалиши асосларининг шаклланиш омили масалалари назарий-методологик жиҳатдан кўриб чиқилган. Ҳамда соҳа мутахассисларини бу бўйича ёндашувлари таҳлил қилинган. Шунингдек, хулоса қисмида муаллифнинг мавзуга доир фикр-мулоҳазалари келтирилади.

Калит сўзлар: демократик тараққиёт йўли, миллий ғоя, тизим, элемент, дунёқараш, фикр, мулоҳаза, онг, тафаккур, тараққиёт, ислоҳот, ижтимоий ҳаёт соҳалари.

КИРИШ

Мустақил тараққиётимизнинг кейинги йиллари мобайнида республикамиз Президенти Шавкат Мирзиёев раҳбарлигида Ўзбекистон тараққиётининг янги босқичига, миллий юксалиш даврига қадам қўйилди. Бу борада амалга оширилаётган кенг кўламдаги ислоҳотлари туфайли халқимиз ҳаётида талайгина ўзгаришлар кўзга кўринмоқда, одамларнинг дунёқараши, тафаккури ўсиб бормоқда. Демократик ислоҳотларни янада такомиллаштириш фуқаролик жамиятини ривожлантириш бўйича бир қатор янгича қадрият ва анъаналар шаклланмоқда. Мамлакатимиз мустақилликка эришгач, бозор иқтисодиётига асосланган ҳуқуқий демократик давлат қуриш, эркин фуқаролик жамиятимустаҳкамлаш бош стратегик мақсад қилиб олинди. Республикамиз мустақиллика эришган йилларида кўпгина самарали ишлар амалга оширилди. Буларга, миллий давлатчиликка асосланган давлат қуриш, унинг суверенитетини мустаҳкамлаш, ҳуқуқ-тартиботни, хавфсизлик, давлатимиз чегаралари дахлсизлигини, қонун устуворлигини, инсон ҳуқуқ ва эркинликларини, миллатлараро тотувлик ва диний бағрикенглик муҳитини яратиш, халқимизнинг тинч-осуда ҳаёт кечириши, фуқароларимизнинг бунёдкорлик ишларини амалиётга тадбифқ қилиш кабилар шулар жумласига киради.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Мустақиллик йилларида мамлакатимизда амалга оширилган кенг кўламли ислоҳотлар миллий давлатчилигимиз ва унинг суверенитетини мустаҳкамлаш, хавфсизлик ва ҳуқуқ-тартиботни, давлатимиз чегаралари дахлсизлигини, жамиятда қонун устуворлигини, инсон ҳуқуқ ва эркинликларини, миллатлараро тотувлик ва диний бағрикенглик муҳитини таъминлаш учун муҳим пойдевор бўлди, халқимизнинг фаровон ва бахтли ҳаёт кечириши, фуқароларимизнинг бунёдкорлик салоҳиятини рўёбга чиқариши учун зарур булган шарт-шароитлар ва имкониятларни яратди.

Бугунги глобаллашув шароитида миллий юксалиш тамойиллари табиатида рўй бераётган ўзгаришлар масаласида хилма-хил интеллектуал ёндашувлар ва баҳолар шаклланган бўлиб, уларни нафақат сиёсий ёки ҳуқуқий фанлар доирасида балки ижтимоий- фалсафий нуқтаи назардан ўрганиш ҳамда моҳиятини англаш муҳим илмий ва методологик аҳамиятга эга бўлиб бормоқда. Айниқса, мамлакатимизнинг Шарқ

тамаддунига мансублигини, "давлатнинг бош ислоҳотчилиги" тамойили бозор иқтисодиёти ва демократик жамиятга хос ривожланиш даврида муҳим ахамиятга эга бўлганлигини эътиборга оладиган бўлсак, миллий асосдаги юксалиш жараёнини миллий давлат ва миллат мавжудлиги, уюшқоқлиги ва тараккиётининг шарти сифатида қараш муҳим аҳамият касб этади.

Аввало таъкидлаш лозимки, мустақиллик йилларида Ўзбекистонда инсон ҳуқуқлари ва эркинликлари устувор бўлган демократик давлат қуриш ва фуқаролик жамияти асосларини шакллантириш борасида улкан ютуқлар қўлга киритилди. Мазкур жараёнда инсонга олий қадрият сифатида муносабатда бўлиш, унинг манфаатларини ислоҳотларнинг асосий мезони тарзида тушуниш муҳим аҳамият касб этди. Ўзбекистон Республикасининг биринчи Президенти И.А.Каримов «Юксак маънавият — енгилмас куч» асарида алоҳида таъкидлаганидек: «Аслида, ҳар қандай ислоҳотнинг энг муҳим самараси, аввало, халқнинг маънавий-руҳий қарашларидаги янгиланиш жараёнлари, унинг онгу тафаккурининг юксалиши, мамлакатда юз бераётган ўзгаришлар унинг ҳаётига, тақдирига дахлдор бўлганини чуқур ҳис қилиши ва шундан хулоса чиқариши билан белгиланади. Биз амалга ошираётган ислоҳотларимизда ана шундай натижаларга эришиш учун барча ўзгариш ва янгиланишларнинг марказига инсон ва унинг манфаатларини қўйдик. Шунинг учун ҳам, бугунги кунда ана шу жараёнларнинг моҳиятида ислоҳот – ислоҳот учун эмас, аввало, инсон учун, унинг фаровон ҳаёти учун хизмат қилиши керак, деган мақсад мужассам эканини ва унинг амалий ифодасини барча соҳаларда кўриш, кузатиш қийин эмас».

НАТИЖА

Янги жамият барпо этиш бўйича ислоҳотларни амалга ошириш борасида истиқлол йилларида қўлга киритилган натижаларни сарҳисоб қилишда ҳам Юртбошимиз томонидан асослаб берилганидек, Ўзбекистоннинг мустақил тараққиёт йўлини икки даврга бўлиб ўрганиш мумкин. Яъни, миллий давлатчилик асосларини шакллантириш, тараққиёт модели ва ривожланиш тамойиллари белгилаб олингани билан боғлиқ биринчи галдаги ислоҳот ва ўзгаришларни ўз ичига олган дастлабки босқич – 1991-2000 йиллар мамлакатимизда улкан из қолдирган ҳамда том маънода тарихий аҳамиятга эга бўлган ўтиш давридир. 2001 йилдан кейинги иккинчи босқич – демократик давлат барпо этиш ва фуқаролик жамиятини қуриш борасида амалга оширилаётган туб ўзгаришлар ва улкан бунёдкорлик ишларининг асосий мезонига айланган, фаол ўзгаришлар, ҳаётнинг барча соҳаларни изчил ислоҳ қилишни таъминлашда ғоят муҳим аҳамият касб этган даврдир.

МУҲОКАМА

Тарихан қисқа бу давр, бир ўспирин ёшига тенг вақт давомида халқимиз учун иқтисодий, сиёсий ва маънавий соҳаларда бўлгани каби, «Мамлакатимизда демократик ислоҳотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш Концепцияси» таянадиган истиқлол йиллари мамлакатимиз ва халқимиз учун ҳар томонлама ривожланиш ва юксалиш даври бўлганлигини бугун ҳеч ким инкор этолмайди. Мазкур Концепция учун асос бўлган тараққиёт йўлининг мазмун-моҳиятини ўрганишда, аввало, қуйидагиларга эътибор қаратиш лозим:

Биринчидан, Ўзбекистоннинг мустақиллиги осон ва ўз-ўзидан қўлга киритилмади, балки Юртбошимиз раҳнамолигидаги халқимизнинг собитқадам ва

сермашаққат фаолиятининг натижаси бўлди. Шу маънода, истиқлол кимнингдир инъоми эмас, балки кўплаб курашлар, мунтазам ҳамда самарали фаолият асосида қўлга киритилган қонуний натижа, халқимизнинг улкан ютуғидир.

Иккинчидан, бугунги кунда халқаро ҳамжамиятнинг эътирофига кўра, Ўзбекистонда амалга оширилаётган жамият ҳаётини тубдан ислоҳ қилиш, жаҳонда молиявий-иқтисодий инқироз бўлиб турганига қарамай иқтисодий ривожланиш ва ижтимоий ҳаётни эркинлаштириш, жамиятни демократлаштириш ва босқичма-босқич модернизациялаш модели ўзини тўла оқламоқда.

Учинчидан, Ўзбекистонда фаол демократик янгиланишлар ва мамлакатни модернизация қилиш давом этмоқда. Бунда жамиятимизнинг барқарор ривожланиши, ижтимоий-сиёсий ҳаётни, давлат ва жамият қурилишини янада ислоҳ этиш, хусусан Конституцияда белгилаб берилган инсон манфаатлари, эркинлиги ва фаровонлигини тўла таъминлаш, парламентаризм ва кўппартиявийликнинг сиёсий ҳаётда тўларoқ жорий этилиши ғоят муҳим роль ўйнамоқда.

Тўртинчидан, мустақилликнинг илк кунларидан бошлаб мамлакатимизда ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётига асосланган очиқ демократик давлат барпо этиш ва фуқаролик жамиятини шакллантиришда амалда ўзини тўла оқлаган ислоҳотларнинг машҳур беш тамойили ишлаб чиқилди ва жорий этилди. Бугунги кунда ижтимоий ҳаётдаги ўзгаришлар, шаҳар ва қишлоқларимизнинг кўркамлашуви, халқимизнинг турмуш тарзи фаровонлашиб бориши ушбу тамойилнинг нақадар тўғри эканлигини исботламоқда.

Бешинчидан, мазкур тамойиллар ммлакатимизни ислоҳ этиш бўйича аниқ мақсад ва вазифаларни белгилаб олиш имконини яратди, дунёда юз бераётган молиявий-иқтисодий инқирозлар даврида ҳам мамлакатимизнинг барқарор ривожланишига туртки бўлди. Айнан ана шу тамойиллар асосида пайдо бўлган «Ислоҳотлар – ислоҳот учун эмас, аввало инсон учун, унинг манфаатлари учун» деган шиор бугун ҳаммамизнинг онгимиз ва қалбимизга сингиб кетди.

Олтинчидан, мамлакатимизнинг сиёсий ҳаётини янада демократлаштириш, давлат ва жамият қурилишини янада ислоҳ этиш ва янгилашга қаратилган туб ўзгаришларни амалга оширишда миллий қадриятларимиз, урф-одат ва анъаналаримизни сақлашга, халқимизнинг асрлар давомида шаклланган менталитетига ҳурмат билан муносабатда бўлишга катта эътибор қаратилди. Шу билан бирга, ушбу жараёнда миллий қонунчилигимиз ҳамда замонавий халқаро ҳуқуқнинг ўзини оқлаган жаҳон тажрибасини чуқур ўрганиш ва қабул қилиш ҳам давлатимиз фаолиятининг устувор йўналишларидан бири бўлди.

Файласуф олим Абдураҳим Эркаев Ўзбекистоннинг ривожланиш йўли таҳлилини берар экан Ўзбекистон мустақил демократик тараққиётидаги ислоҳотларнинг босқичларини иккига бўлади: 1) кичик – жорий босқичларга ва 2) нисбатан йирик – даврий босқичларга. Биринчи Президентимиз Ислом Каримовнинг “Ўзбекистон иқтисодий ислоҳотларни чуқурлаштириш йўлида” асарида иқтисодий ислоҳотлар биринчи (1991-1995 йй.) ва иккинчи (1996-2000 йй.) босқичлари тўғрисидаги фикрлар ҳамда Олий Мажлиснинг ҳар бир янги чақириғи биринчи сессиясида қилган дастурий маърузалари амалда кичик – жорий босқичларнинг бошланишига тўғри келади. Мустақиллигимизнинг 16 йиллигига бағишланган маърузасида эса мустақил

демократик тараққиёт йўли икки даврга бўлинган. Бу нисбатан йирик – даврий босқичлардир.[1]

ХУЛОСА

“Юксалиш” тушунчаси муайян тараққиёт йўлидан бораётган халқ ёки давлатнинг ривожланиш йўлидаги мақсад-муддаоларини, бу жабҳада амалга оширилаётган ислоҳотлар ва ўзгаришларнинг пировард натижаларига эришишнинг самарали йўллари ва имкониятларини ифодалайди. Айни пайтда, ижтимоий-фалсафий маънода у миллат ёки жамият томонидан ўз тараққиётининг бир davридан иккинчи даврига ўтиш жараёнида умрини ўтаб бўлган тушунча ва тамойиллар, амалий фаолият мезонлари, баъзи тартиб-қоидалар ҳамда эскирган ижтимоий муносабатларнинг таянч парадигмаларини замонавий талаблар асосида ислоҳ этиш ва ривожланишнинг янги босқичига эришиш жараёнини ҳам акс эттиради.

1. Қаранг: Эркаев А. Ўзбекистон йўли. – Т.: “Маънавият”, 2017, 120-124 бетлар.

ОНГ VA ТАФАККУРНИНГ ЎЗГАРИШИ ВА ИЖТИМОИЙ ҲАЁТ РИВОЖИ

Sapayev Valisher Odilbek o'g'li
Urganch davlat universiteti ўқитувчиси
sapayev-2017@mail.ru

Аннотация: Ушбу maqolada онг va тафаккурнинг ўзгариши ва ижтимоий ҳаёт ривожи омили масалалари назарий-методологик жиҳатдан кўриб чиқилган. Ҳамда соҳа мутахассисларини бу бўйича ёндашувлари таҳлил қилинган. Шунингдек, хулоса қисмида муаллифнинг мавзуга доир фикр-мулоҳазалари келтирилади.

Калит сўзлар: демократик тараққиёт йўли, миллий ғоя, тизим, элемент, дунёқараш, фикр, мулоҳаза, онг, тафаккур, тараққиёт, ислоҳот, ижтимоий ҳаёт соҳалари.

КИРИШ

Ҳар қандай тизим singari миллий ғоя тизими ҳам ўзининг элементлари йиғиндиси ва улар ўртасидаги алоқалар туфайли takomillashib, rivojlanib boradi. Ушбу тизимни ташкил этадиган elementlarning алоқадорлиgi эса жамият ҳаётида муайян тузилишни келтириб чиқаради. Аслида инсон онги ва тафаккури асосий элемент бўлган миллий ғоя тизими ҳам ижтимоий ҳаётнинг ривожи билан чамбарчас боғланган ҳолда муайян бир тузилишни келтириб чиқаради.

Taraqqiyotning yangi bosqichida ijtimoiy hayot sohalarida islohotlar "ong o'zgarsa-ijtimoiy hayot o'zgaradi" tamoyili asosida olib borilmoqda. Bunda, milliy g'oya tizimida ong va tafakkurning ijtimoiy hayotda muhim belgilovchi omil ekanligi alohida o'ringa ega. Sobiq mustabid tuzumning g'oyaviy-mafkuraviy asoslaridan ongni halos qilish, odamlar turmush tarzida mustaqillik, erkinlik, xilma-xillik tushunchalarini kirib kelishi jarayonlarini ong bilan aloqadorligini chuqur anglab yetish davrimizda zaruratga aylanib bormoqda. "Демократик тараққиётнинг жамиятдаги ички потенсиали ижтимоий имкониятларнинг реал ижтимоий амалиётда намоён бўлиши табиийки ўз-ўзидан меҳаник тарзда амалга ошмасдан эски қарашларга барҳам бериш жамиятга нафақат янгиланишнинг энг самарали йўлларидан бири бўлиш билан биргаликда амалга оширалаётган ўзгаришларнинг самарадорлигининг гарови ҳамдир.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Дунёда кузатилаётган жараёнларни чуқур таҳлил қилиш шуни кўрсатадики, инсон онги ўзгариши тўғридан-тўғри ижтимоий ҳаёт ривожланишига омил бўлиб хизмат қилмоқда. Айнан бунинг сабаби ҳақида кўплаб фикрлар билдирилиб бунда инсон онги ва тафаккурининг ижтимоий ҳаётга таъсирининг кўплаб омиллар орқали вужудга келиши билан изоҳланади . Айнан мустақиллик йилларидаги ижтимоий ҳаётни ривожлантириш йўлини белгилаб олингани бугун ушбу йўлни самарадорлигини натижалар орқали кўрсатиб бермоқда.

Biz fikr yuritayotgan "ijtimoiy hayot sohalarining rivojlanishi jarayoni" aslida juda keng qamrovli jarayon hisoblanadi. Bu jarayon ijtimoiy hayotning har bir sohasi turli o'ziga xosliklar asosida namoyon bo'ladi. Bu o'zgarishlar jarayonining ong va tafakkurning o'zgarishi bilan birgalikda kechishi ushbu jarayonning umumiy hususiyati bo'lib uni ijtimoiy hayot sohalarini har birinidagi rivojlansih jarayonini tahlil qilish orqali bilish mumkin va bu rivojlanish tendensiyalarining mohiyatini chuqurroq anglab olishimizga yordam beradi.

Ижтимоий ҳаёт ривожи қуйидаги сабабларга кўра ҳам онгнинг ўзгаришига боғлиқ бўлади

Биринчидан ижтимоий ҳаёт соҳаларининг барчаси маълум бир ғояларни инсонларга узатиш билан боғлиқ фаолият олиб боради ва бу ғоялар инсонларни ижобий ва салбий томонларга ҳам ўзгартириши мумкин.

Иккинчидан, ижтимоий ҳаёт соҳалари фаолият шакли номоддий ноишлаб чиқариш шаклида амалга оширилади ва унда ўлчовлар ва якуний натижа инсонни бир даражадан иккинчи даражага чиқиши билан ўлчанади. Мисол учун театрга кирган одам агар у ҳақиқий санъат асари бўлса инсонни ўйга чўмишига хулосалар чиқаришга мажбур қилади. Бу эса онгдаги ўзгаришнинг аломатидир.

НАТИЖА

Демак юқорига таъкидлаганимиз омиллар ижтимоий ҳаёт ривожланишига таъсир қилади ва кундалик ҳаётимизда маълум шаклда намоён бўлиб боради. ҳар бир ижтимоий ҳаёт соҳасида ҳусусийлик билан биргаликда умумийлик ҳам мавжуд бўлиб улар ўша соҳа ҳарактеридан шакли ва мазмунидан келиб чиқади.

Миллий ғоя тизимининг асосий элементи бўлган инсон онги ва тафаккурининг ўзгариши ижтимоий ҳаётнинг ривожланишига асос бўлиб хизмат қиладиган қуйидаги ўзгаришларни келтириб чиқаради :

- жамият аъзолари ўртасидаги муносабатлар ва алоқадорликни ўзгариб янги босқичга кўтарилиши;

- жамият ижтимоий ҳаёт соҳаларинг ҳар бирининг потенсилаи ва функсионал вазифаларини кенгайишига олиб келиши;

- ижтимоий ҳаёт соҳаларининг ҳар бирини фаолиятини мазмунан бойиб бориши ва ҳ.к.

МУҲОКАМА

Jamiyat o'zgarishi insonalrni ongi va tafakkurining o'zgarishi va shu asosda o'z oldiga qo'ygan maqsadalrining o'zgarishi bilan bog'liq bunda dastlab jamiyat g'oyaviy asoslari o'zgarishi va keyin shunga monand isnonlar ongi va tafakkuridagi o'zgarishlar va shundan keyin ijtimoiy hayotdagi o'zgarishlar amalga oshiriladi. "... vaqt o'tgani sayin dunyo ham o'zgarmoqda, odamlarimizni yaxshi yashashga bo'lgan talablari ham ortib bormoqda. Endi kechagi natija bilan xalqimizni rozi qila olmaymiz. Bugungi kun har kuni izlanish, yangilik yaratishni talab qilmoqda. Faqat ana shunday talablar asosida ish olib borib, xalqimizni hayotini yaxshi tomonga o'zgartirishimiz mumkin"[1].

"Ong va tafakkur o'zgarmasa, hayot o'zgarmaydi" - deydi Birinchi Prezident I.Karimov. Chindan ham hayotning o'zgarishi ko'proq ong va tafakkurni o'zgarishiga bog'liq. Chunki ong, insonning intilish, tashabbuskorligi va harakatchanligini yoki boqimandalik kayfiyatida, intilishlarga ega emasligini belgilab beradi. Insonning ongi ijtimoiy hayotning mazmunini qanday anglab olishida nimalar u uchun mezon bolishida asosiy omil bo'lib xizmat qiladi. Inson asli inson bolishi, komil bo'lishi uchun uning ongi va tafakkuri ijtimoiy jarayonlar o'zagarishlariga asoso bo'lish bilan o'zgarib turishi lozim. Bunda ijtimoiy hayot ongning o'zgarishiga turtki emas, balki ong ijtimoiy o'zgarishlarnning asosida turishi lozim. Shunda inson o'zini millat xalq vatan oldidagi vazifalarini tushunib yetishi yangiliklarni ilg'ab o'z hayotiga ularni tadbiq etishi mumkin.

Ijtimoiy hayotning taraqqiy etib borishi- bu eng avvalo, insonning o'z ehtiyojlarini to'g'ri anglab shu ehtiyojlarni qondirishga qaratilgan faol harakati natijasida kechadi. Iqtisodiy ta'minlanganlikning yetarli darajasiga erishishdan ham hayotiy farovonlik maqsad qilib qo'yiladi. Farovonlikning o'zi esa faqat moddiy asoslardan iborat emas. Inson ehtiyojlarini anglagani sayin ularni qondirishga choralar izlay boradi. ularn qondirishga qancha ko'p diqqat e'tiborini qaratsa u rhtiyojarni ang;ab olish shuncha yuqori bo'ladi ong bu ehtiyojlarni idrok etilishiga, tafakkur esa u haqida tushunchalar hosil bo'lihsiga olib keladi. Ya'ni ma'naviy ehtiyojlarning hamma turlari shular qatorida ong o'zgarishiga bo'lgan ehtiyoj qancha chuqur anglansa shuncha amalga oshirilishi osonroq kechadi. Tadqiqotchi M. Nomurotova ta'kidlaganidek, "…faqat anglangan ehtiyojlargina inson tomonidan qondirilishga olib kelinadi"[2]

Мамлакатимиз мустақилликка эришгандан кейин жамиятимиз ҳаёт соҳаларини чуқур интеграция қилиш, иқтисодий, сиёсий, мданаий, ва бошқа соҳаларни кенг тармоқли ривожлантириш йўлидан бормоқда. Бу жараёнда эса мамлакатнинг иқтисодий потенсиали, либерал ҳуқуқий асослар, билан биргаликда онги ва тафаккури трансформациялашган инсон омили ҳам асосий ўринда турмоқда. Жамиятимизни исталган бир соҳасини олиб кўриб таҳлил қиладиган бўлсак бу соҳаларнинг ҳар бирига янгиликларни кириб келиши уни амалга оширувчиси бўлган инсонни ўзгариши билан боғлиқлигини кўрамиз. бу ўзгаришлар замирида эса фаолиятимизни бош мезони бўлган миллий ғоя консепсияси турибди десқак тўғри бўлмоқда. Аммо бу жараённи мураккаб жиҳатлари жуда ҳам кўп. соҳаларни ривожалнтириш миллий ғояни инсонлар ишонч этиқодига айлантириш масаласи ҳозирги бозор иқтисодиёти шароитида мураккаб жараёнлар орқали ҳал қилиниб унда тарғиботнинг замонавий технологияларидан фойдаланиш ва инсонларнитафаккур тарзига ўзгаришлар киритиш жараёнларини илмий асосланган ҳолда амалга ошириш авзифаси муҳим аҳамият касб этиб келмоқда.

XULOSA

Yuqoridagi mavzuni o'rganish jarayoniga xulosa sifatida quyidagilarni keltirishimiz mumkin:

Ong va tafakkurning o'zgarishi ijtimoiy hayot taraqqiyotining muhim sharti hisoblanadi. Ong va tafakkur o'zgarmasa ijtimoiy hayot o'zgarmaydi.

Ijtimoiy hayotdagi o'zgarishlar ong va tafakkurning o'ziga xos darajasidir. Shuning uchun, individual va ijtimoiy ong ko'rinishlari uning taraqqiyot darajasi ijtimoiy hayot rivojiga bevosita ta'sir ko'rsatadi va dialektik bog'liqlikda namoyon bo'ladi.

Jamiyat ozgarishi keng qamrovli tushuncha bo'lib uning asosida ong va tafakkurni o'zgarishi yotadi. Jamiyat o'sha o'zgargan ongga tayanib yangilanishlar va taraqqiyot yo'lida davom etishi mumkin. Ongdagi o'zgarishlar ko'proq ilm-fan yutuqlarini egallashda namoyon bo'ladi. Ilmiy ong qancha yuksalib borsa bu mamlakat taraqqiyotiga bevosita zarur bo'lgan shart-shaoitlarni yaratadi.

Insonni ijtimoiy hayot sohalaridagi faolligini oshirish uchun davlatimizda alohida dasturlarning qabul qilinishi e'tiborlidir. "Obod qishloq", "Obod mahalla", "Har bir oila tadbirkor" shular jumlasidandir. Bundan tashqari, ijtimoiy hayot munosabatlariga endi kirib kelayotgan yoshlarni ijtimoiyhayot sohalaridagi faolligini oshirish maqsadida "Yoshlar kelajakimiz", "Beshta tashabbus" va boshqa dasturlari shular jumlasidandir.

Ijtimoiy hayotning rivoji - bu ijtimoiy hayot sohalarining faoliyati takomillashishi va insonning bu sohalardagi faoliyatinig oshishi natijasida vujudga keladigan holatdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1.Mirziyoyev Sh.M, Milliy tiklanishdan - milliy yuksalish sari, - T.: O'zbekiston, 2020, 4-jild, 96-bet

2.Nomurotova M Jamiyat taraqqiyotidagi ma'naviy ehtiyojlarning falsafiy tahlili T 2011 Ijtimoiy falsafa nomzodlik 29-bet

THE IMPORTANCE OF SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS AND SPIRITUAL FACTORS IN THE DEVELOPMENT OF YOUTH CONSCIOUSNESS

Rajabboev Jurabek Jumanazar o'g'li[1]

[1] Student, Department of National Idea, Fundamentals of Spirituality and Legal Education, Urgench State University, Urgench, Uzbekistan.

E-mail: sv997710@gmail.com

Abstract: In this article discussed the spiritual changes that have changed the mentality of today's youth of the socio-cultural space in the era of globalization. The main characteristics and basic parameters of modern globalization are analyzed. It also analyzes the emergence of social ties, solidarity and originality in uniting the world in all areas and on an interethnic scale. It has been concluded that all of these processes affect the change in the mentality of today's youth.

Keywords: innovation, creation, creativity, superior, modern education, cognitive, processes, harmonious view, globalist worldview, expanded youth mentality, youth value orientations, youth consciousness.

Introduction

Although we clearly see today that there can be no social development without scientific and technical discoveries, no work on spirituality mentions the importance of scientific and technical knowledge, the methodology of their study does not reveal. Scientific and technical knowledge is also a reflection of the objective laws and requirements of spiritual development. Actually, there is no place in our spiritual heritage to solve this problem, but the present time requires scientific and technical research; the effective use of the achievements of the scientific and technological revolution in all spheres of social life has become a necessity. Undoubtedly, such qualities as social justice, ideal society, perfect man, high spirituality, humanity, patriotism, faith, good behavior, community, unity, humility, generosity, peace-loving, diligence, family-oriented, which are glorified in the spiritual heritage of our people, are immortal. it is our duty to assimilate and inculcate it in the hearts of the younger generation. However, it is also true that the objective laws of social development, the requirements of innovative development expect from us scientific and technical knowledge, discoveries. At the same time, it should be noted that historicalism and traditionalism prevail in spiritual-moral imperatives, which can sometimes lead to stagnation, conservatism. This historianism helps to ensure stability and unity in society, in interpersonal relations, strengthens the ties between the individual and society, it makes intergenerational diachronic ties into important values. However, they can also be an obstacle to innovative changes.

Materials and methods

Spiritual and moral imperatives are, in essence, the values created by our ancestors, inherited from them, the mentality, way of life and cultural life of our people and nation. Their connection with different interests and hobbies has formed the categories of "I" and "We" in the spiritual and moral life. “Rituals, traditions, and customs that have been formed and developed in a society over the centuries are also a manifestation of the moral relationship that exists between the individual and society. Based on these, the relationship between the individual "I" and the collective "We" is harmonized[1].

The basis of these contradictions is the disproportion in the understanding and formation of the relationship between the individual and society. A individual is a special person. And society is the unity of such individuals formed on the basis of certain goals. Conflicts occur as a result of society not understanding the individual, the individual not understanding society. Take the life of Maria Curie Skladovskaya, a two-time Nobel laureate, for even major social tragedies, such as the contradictions that arise as a result of personal selfishness or, conversely, the complete shadowing of personal interests. Having a unique scientific ability, the genius creator is so devoted to her interests and research that she do not even think that a woman should have at least three or four dresses. Her "I" is Polonia, in search of radius. She wants to be alone all the time in this quest. Only her partnership with her husband, Pierre Curie (who is also a Nobel laureate), gives her peace of mind and satisfaction in life. It can be called creative (positive) selfishness, but still selfishness[2].

Many great artists are obsessed wi th one or another flaw, arrogance, as if glorifying their "I"[3].That is why the Italian psychiatrist Lombroso notes the encounter of conceit, even madness, in great creators[4]. Discovering something new, giving in to creativity is something that can lead to indifference. But this creative psychological state is unique to some individuals, and the whole society cannot live in such a state. In innovative mentality, there is a surge of creativity, but this is also typical of true inventors. Man sometimes seeks to circumvent traditions, customs, which are part of social moral duty and responsibility. The tendency to deviate from certain traditions in the context of social problems is more common in young people who are influenced by emotions and passions. They sometimes tend to adapt them rather than adapt to a particular social, moral environment. In the field of love, there are times when parents try to achieve their goals without taking into account public opinion, and emotions sometimes lead a person astray. Some people go so far as to commit suicide when they cannot find a way to resolve the conflict between public opinion and personal interests"[5].

According to the scientist, the spiritual life of young people should be in line with public opinion, a reflection of the requirements of "We". Giving personal interests to the public is seen as a sign of spiritual maturity. Eastern traditionalism does not allow the individual to go beyond its own limits, it keeps it within the bounds of spiritual-moral imperatives. Is it good or bad? If there is a positive case, what are the positive aspects, and if there is a negative event, what are these aspects? What do these aspects have to do with the topic, innovative mentality? On the first question, academician E. Yusupov states the following: "Morality is the result of the fact that each person feels responsible and accountable to others.

The key issue is not only what moral heritage each nation has, but also to what extent new generations adhere to and develop it. For this reason, it has always been a sign of morality that every person should follow the rules of behavior, manners, treatment and attitudes that exist in society. Deviation or disregard for traditions and values in this regard is considered immoral. Immorality is a violation of the balance between "I" and "We"[6].

Results

It turns out that the values that have been formed over the centuries determine a person's behavior, that following them is moral, that violating them is considered immoral. The centuries-old balance between 'I' and 'We' is transformed into a firm moral imperative that cannot be broken.

But wealth, money, and prosperity, which the West worships as its core values, have become, according to E. Fromm, "universal arguments that will overthrow the world, change and destroy all natural things and human qualities"[7].

Discussion

The scientific and technological revolution and that it gave birth the life ideals, lifestyle and way of thinking to played an important role in this. It is widely acknowledged that the scientific and technological revolution has caused global environmental, demographic and spiritual crises, and that it has brought humanity to the brink of destruction. These tragic consequences of the addiction to the development of scientific and technical mentality should not be transferred to innovative development. This can be prevented, first of all, by our spiritual and moral traditions, oriental traditionalism. This is where the conditionality of the dialectical relationship between spiritual and moral imperatives and innovative mentality is manifested. This is the answer to the first and second question above.

Conclusion

Eastern traditionalism is based on the principles of "seven measures, one cut" and "thanks for everything." It is a priority to rely on traditions, to measure behavior in accordance with the norms and views decided in the social environment, to support only the initiative that conforms to these norms and views. The novelty seems to be atheism, even a violation of existing routines, traditions. Innovative mentality cannot be limited to such norms and views, it is characterized by constant restless research, creation of something, striving to improve existence. Continuous improvement is its element and demand.

References

1. Yusupov E. Spiritual foundations of human perfection - Tashkent: University, 1998. 79-p.
2. Curie E. Marie Curie. Translated from French. Ed. 3 e- Moscow: Atomizdat, 1973.
3. Secret passions of the great-Moscow: AST: Zebra E, 2008.
4. Lombroso C. Genius and insanity -Saint Petersburg, 1992.
5. Yusupov E. Spiritual foundations of human perfection - Tashkent: University, 1998. 79-p.
6. Yusupov E. Spiritual foundations of human perfection - Tashkent: University, 1998. 80-p.
7. Fromm E. Art of Moscow: AST, 2014 -S.315.